

26 november 1914

Een tweede schip uit Halifax is met goede gaven voor de Belgen op weg naar Rotterdam. De heer Crowell maakte zich sterk, dat, als de Nederlandse regering hulp wilde aannemen, alle Britse landen zouden geven wat ze konden. Want, zegde hij, wij Britten voelen dat wij aan de Belgen veel verschuldigd zijn.

Rotterdam. Voor de Belgen.

De American Commission for relief inBelgium heeft tot heden van hier naar België verscheept in lichters of per spoor, 9136 ton tarwe, 1029 ton rijst, 308 ton erwten, 810 ton bonen, 3309 ton bloem, 1584 ton zout en 2522 ton diversen, als aardappelen, kledingstukken enz.

In de haven hier zijn op het ogenblik in bewerking voor verscheeping naar België 723 ton tarwe, 583 ton rijst, 208 ton erwten, 501 ton bloem, 4718 ton zout en 100 ton diversen. Iedere ton weegt, volgens Engelse maat, 1015 kilogram.

In de loop van de maand verwacht de American Commission hier nog de Thelma met 2900 ton levensmiddelen uit Philadelphia, de Terschelling met 4200 ton uit New-York, de Bankadra met 3000 ton uit Halifax en de Jan Blockx met 2000 ton uit Londen.

In december worden verwacht de Neches uit New-York met 4000 ton, de Batiscan uit Philadelphia met 6857 ton, de Agamemnon uit New-York met 4000 ton, de Ferrona uit Philadelphia met 6800 ton en de Maskinouge uit New-York met 6800 ton en in januari uit San Francisco de Kamina met 5000 ton, uit Bangkok de Japon met 4000 ton, de Hannah met 6000 ton en de John Hardis met 6000 ton.

Minister Berryer over de voorziening van België met levensmiddelen.

Van bijzondere zijde:

Berryer, minister van binnenlandse zaken van België, heeft enkele dagen te Londen doorgebracht, om het vraagstuk der bevoorrading van België te regelen en heeft zich door een redacteur van de *Indépendance belge* (nr. van 23 november) laten interviewen.

“De Belgische regering, zegde hij, wil in ons ongelukkig land de strijd aanbinden tegen de honger, de koude en de geldnood. Tegen de honger zijn wij, met de hulp der Verenigde Staten en de giften in natura zeker van te slagen. Tegen de koude zullen ook maatregelen genomen worden. Met de gekende middelen zal het mogelijk zijn, warme kleren te zenden aan de Belgen, welke in het land zijn gebleven.”

Maar de geldnood?

“Zo nodig zijn wij bereid aan de gemeenten geld te lenen, dat hun volstrekt nodig zou zijn om te voorzien in de hulp aan de noodlijdenden. Het is onontbeerlijk de ontberingen van onze ongelukkige landgenoten te lenigen. De regering zal aan haar zending niet te kort komen.”

De minister sprak met grote lof over de hulp van de Amerikaanse gezant te Londen en voegde er aan toe: “De bescherming van Amerika trekt haar hand niet af, zohaast de voedingsmiddelen in het middenmagazijn zijn ondergebracht; zij strekt zich ook uit van de centrale naar de gemeentelijke opslagplaats en zij volgt de waar tot bij de verbruiker.”

Op de vraag, wat hij dacht over de maatregel, welke men zegt door de Duitsers te Brussel te zijn genomen, om 10 frank belasting op elke zak meel te heffen, zegde de heer Berryer; "Indien dat nieuws waar is, dan is het afschuwelijk en in strijd met de verbintenissen van Duitsland. Daardoor zou dit laatste de overeenkomst hebben geschonden, welke het met de Verenigde Staten heeft ondertekend, en waarin het bevestigde, dat het in geen deele zal aan de verzonden levensmiddelen, dat het deze niet met invoerrechten zal belasten en dat zij aan de inwoners zullen uitgedeeld worden zoals zij aankomen."

Tot daar het interview.

Ik kan, bij mijn eigen weten, het gerucht omtrent de invoerbelasting noch bevestigen, noch logenstraffen. Maar ik weet wel dat er nog andere wegen zijn, langs welke de Duitse militaire overheid zich een gedeelte van de uit Amerika gezonden voorraden weet toe te eigenen, namelijk door rekwisitie van brood voor de bezettingsgarnizoenen en door opeisingen onder elke vorm, voor de doortrekkende legers. Het eerste is bv. het geval in de stad Gent. Deze is verplicht alles op te brengen, wat vereist wordt voor het Duitse garnizoen. Wanneer zij nu brood te bakken krijgt, dan moet zij het meel nemen op de voorraad, door de commissie van ravitaillering ingevoerd, daar alle overige graan- en meelhoeveelheden door de Duitsers, onmiddellijk na hun intocht, zijn in beslag genomen. Ook te Brussel beweren de Duitse overheden, dat er bij de verhandelingen met de bevoorradingscommissie wel van graan, maar niet van brood is sprake geweest, en dit laatste ongehinderd kan worden opgevorderd. Alsof het enige zin had, graan en meel in veiligheid te brengen, wanneer het niet even veilig kan worden gebruikt.

Wat echter de doortrekkende legers betreft, deze zijn volgens Duitse krijgstheorie volstrekt niet gehouden aan om het even welke vergelijking tussen de bevolking en de bezettingskommandantur bedisseld. Hun bevelvoerders hebben volmacht om willekeurig alles in beslag te nemen, wat voor het onderhoud van hun manschappen nodig is.

Ik betwijfel ten stelligste of dit strookt, ik zeg niet met de dode letter, maar wel met de geest van de met de Verenigde Staten getroffen afspraak. In elk geval, de tot het uiterste gedreven rekvisities van de Duitse militairen in België zijn beslist in strijd met de Haagse conventies, en, nu ten slotte de Belgische bevolking alleen nog kan in leven worden gehouden met hulp van de internationale vrijgevigheid, zou de afgesloten overeenkomst op meer menslievende wijze kunnen nageleefd worden.

De Nederlandse pers in België.

In de Tijd van gisteravond lezen wij:

“Zoals men zich herinneren zal, was de Nieuwe Rotterdamse Courant enkele maanden het enige Nederlandse dagblad, dat, met Duits verlot, in het bezette gedeelte mocht worden verkocht. Aan dit voorrecht is een einde gesteld, althans te Antwerpen.

Op een onlangs op de Antwerpse Kommandantur gehouden vergadering van de stedelijke persmensen hield de commandant dezen voor, zich niet aan de N.R.C. te spiegelen, die het vertrouwen van de Duitse overheid misbruikt had, en dat ze alles wat aan dat blad werd ontleend, aan de censuur moesten onderwerpen.

Nu willen de Duitsers het beproeven met een vrijzinnig blad uit Den Haag. Gisteren heeft daarover tussen de hoofdredactie en de Duitse

ambassade een onderhoud te 's Gravenhage plaats gehad. Met welk resultaat is nog niet bekend.

Ook de Tijd wordt nog steeds niet in België geduld. Men wil alleen Duitse waarheid importeren zonder toepassing van het hoor en wederhoor. Tenslotte moet ook aan de N.R.C. een dergelijk verlangen te kras zijn gebleken.”

Dit bericht, waarvan wij de juistheid op het ogenblik niet kunnen controleren, geeft ons niettemin aanleiding tot enkele opmerkingen.

Indien de commandant heeft gezegd, dat de N.R.C. “het vertrouwen van de Duitse overheid misbruikt” heeft, moet hij onjuist ingelicht zijn geweest. De N.R.C. staat tegenover de Duitse overheid volkomen zuiver, aangezien er nooit, noch direct noch indirect, met enig officieel of officieus Duits overheidspersoon bespreking met de N.R.C. over de inhoud van dit blad heeft plaats gehad. Van “misbruik van vertrouwen” kan dan ook geen ogenblik sprake zijn geweest. Het verlot tot verkoop van de N.R.C. te Brussel is indertijd uitgereikt buiten elk medeweten van de N.R.C. om aan een Brusselaar, die toen ter tijde aan de N.R.C. zelfs bij name onbekend was. De verkoop van de N.R.C. te Antwerpen heeft plaats (gehad?) ingevolge een tot de N.R.C., uit het na de belegering van elk nieuws verstoken Antwerpen, zowel door de burgerlijke als door de militaire autoriteiten kenbaar gemaakte wens, waaraan vanzelf geen enkele voorwaarde kon worden verbonden, noch ook gepoogd is, te verbinden. Men heeft zonder meer verspreiding van ons blad te Antwerpen gevraagd.

Men wil, concludeert nu de Tijd, te Antwerpen alleen Duitse waarheid te importeren, en dergelijk verlangen zou “tenslotte” ook

aan de N.R.C. te kras zijn gebleken. Ook hier moet de inlichting van de Tijd op vergissing berusten. Een dergelijk verlangen is natuurlijk niet kenbaar gemaakt, aangezien de Duitse autoriteit zeer wel weet hoever haar macht en bevoegdheid gaat: tot censuur over hetgeen binnen Antwerpen in daar verschijnende bladen mocht worden op- of overgenomen.

Indien dus het bericht van de Tijd, dat de verkoop van de N.R.C. thans te Antwerpen verboden is, juist blijkt te zijn, kan dit geen andere oorzaak hebben, dan dat de commandant zich van de inhoud van een neutraal blad aanvankelijk geen juiste voorstelling heeft gemaakt. Wij stellen de belangstelling van de correspondent van de Tijd voor ons blad natuurlijk zeer op prijs, doch moeten er op aandringen, dat daarbij geen verkeerde, voor ons blad onaangename, indrukken worden opgewekt: er is hoegenaamd geen kwestie geweest van misbruik van vertrouwen, of van verlangens, die "tenslotte" te kras zijn gebleken.

27 november 1914

Het aantal noodlijdenden te Brugge is zeer aanzienlijk. De kantwerkerij ligt geheel stil, want materiaal is er niet of ten minste bijna niet en bovendien zijn er geen afnemers. Op het platteland is het nog treuriger. Vooral nijpend is het gebrek aan steenkolen. Zij, die enigszins bemiddeld zijn, bestellen voorraden hout. Met het westen is van Brugge uit het verkeer verboden. De bewoners der dorpen, liggende ten noorden van Zeebrugge, mogen niet naar elders gaan.

28 november 1914

Uit België.

Brussel, 27 november. Naar het voorbeeld van de Franse rechtspraak in het jaar 1870 heeft de gouverneur-generaal een verordening uitgevaardigd op grond van de Code Civil, volgens welke huurders, van wie de huurwoning door de oorlogsgebeurtenissen vernield of onbewoonbaar is, de keuze hebben tussen nietigverklaring van de huurovereenkomst of verlaging van de huur. De kantonrechter is in gedingen hieromtrent bevoegd, onverschillig hoe hoog de som is, waarom het gaat.

Men schrijft ons:

De industriële streek van Hoi bevindt zich op dit ogenblik in een droevige toestand. Hoi en de omliggende gemeenten vormen een complex van 40 tot 50.000 inwoners, waarvan de overgrote meerderheid tot de werkende klasse behoort.

In gewone tijden werken al deze mensen in de grote fabrieken, zo talrijk in dit gedeelte van het Maasdal.

Nu staan al die fabrieken stil door gebrek aan grondstoffen, aan kolen, aan vervoermiddelen en aan afzetgebied. De arbeidende klasse is dus zonder verdienste; de ellende begint zich te doen gevoelen en de hongersnood vertoont zich reeds in het verschiet.

De stad Hoi, die thans nog ongeveer 14.000 zielen telt, is reeds verplicht ongeveer 7000 werklieden te voeden en te onderhouden. Zij geeft soep aan 1200 kinderen; elk werkman krijgt 2 broden per hoofd en per week. De strikt noodzakelijkste levensmiddelen ontbreken reeds en men is eerst aan het begin van de winter. Uit de burgerij heeft zich een commissie van steun gevormd, die onder bescherming van het stedelijk bestuur hulp verleent.

De voorraad graan raakt uitgeput; het aanvoeren van levensmiddelen wordt hoe langer hoe moeilijker.

De grote naburige gemeenten Marchin, Amay, Ampsin enz. verkeren in dezelfde omstandigheid.

Deze hele streek wordt dus door de honger bedreigd.

Het zal onmogelijk zijn de winter door te komen, wanneer niet binnen korte tijd middelen gevonden worden om de geregelde aanvoer van levensmiddelen te verzekeren.

Men meldt ons:

Zou men in Nederland niets kunnen doen ter bevordering van de verkoop van Belgische kant. Aldus ongeveer luidde de vraag, welke een paar notabelen van de stad Brugge de heer Ch. Boon stelden. Er is daar ter stede een comité werkzaam, dat zich de leniging van de noden van de kantwerksters ten doel stelt, maar zelf in een moeilijke positie is gekomen sinds de intocht van de Duitsers. Voordien immers werd veel kant naar Engeland verzonden en door bemiddeling van Engelse vrienden aldaar verkocht; nu echter bestaat op deze afzet geen uitzicht meer. En dit is te erger, wijl ook in andere kringen der bevolking armoede geleden wordt. Dagelijks wordt door de gemeente aan 2700 gezinnen soep en brood verstrekt. Men tracht wel, de werklozen zoveel mogelijk aan de arbeid te houden, maar te Gent gaat dit heel wat gemakkelijker. Alleen ter verbetering van de wegen kan te Brugge een en ander in het belang der werkverschaffing gedaan worden. Ook kan nog iets verdiend worden met het reinigen van stallen, hospitalen, enz., werkzaamheden, die de Duitsers ten goede, doch voor rekening van de stad komen.

Wildstrovers in België.

Men deelt ons mede:

Wildstrovers zijn in gewone tijden reeds een gevaarlijk volk en in België hebben zij altijd welig getierd. Zelfs in oorlogstijd, en al hebben zij hun wapens moeten inleveren, staken zij hun bedrijf niet, als is het gevaar, voor hen zelf niet alleen, maar ook voor de anderen, aanmerkelijk groter. Met hun lichtbakken, welke het wild naar de stroppen moet lokken, hebben zij reeds herhaaldelijk bij de Duitse soldaten de indruk verwekt, dat er buitenbewoners waren, welke zich aan spionage schuldig maakten en lichtsignalen in de verte gaven. In Peruwelz is een van de pensenjagers op die wijze de schuld geweest, dat de gemeente veroordeeld werd tot een boete van 25.000 F en in St. Kwintens Lennik werden, om dezelfde oorzaak, gijzelaars genomen, over welke men sedert geen nieuws meer heeft gehad.

De Belgique, aan welke wij dit bericht ontleen, waarschuwt terecht tegen zulke roekeloosheden en zet de verkopers van wild aan, voortaan het aankopen te weigeren van elk stuk wild, waarvan de afkomst verdacht is.

Moratorium in België.

Volgens het Brusselse blad La Belgique, van 27 november, is het Belgische moratorium voor wissels en bankdeposito's verlengd geworden tot einde 1914. Het desbetreffende decreet van de gouverneur was diezelfde morgen op de muren van de stad aangeplakt.

De geldnood heeft in Brussel reeds vele mensen gedwongen effecten voor een spotprijs van de hand te doen en woekeraars zijn

er altijd te vinden, om die ongelukkigen te plukken. Ten einde deze misbruiken tegen te gaan, is er, volgens het laatste verslag van de Handelskamer te Brussel, sprake van een tijdelijke kredietinstelling op te richten, door bemiddeling van de Société Générale en een bankconsortium, om voornamelijk aan de middenstanders en kleine spaarders voorschotten op effecten te verstrekken.

Het "Crédit Foncier" zal op zijn beurt naar alle waarschijnlijkheid obligaties op onroerende eigendommen uitgeven. Deze obligaties zouden eveneens door bedoelde leenbanken als pand worden aanvaard.

29 november 1914

Briefwisseling met Gent en Oost-Vlaanderen.

De consul der Nederlanden voor Oost-Vlaanderen schrijft ons:

Tenzij het publiek er zich voortaan stipt aan zal houden alleen briefkaarten te gebruiken voor de particuliere correspondentie, zal ik genoodzaakt zijn de postdienst via Sas van Gent te staken.

Brieven worden alleen aanvaard voor handels- en nijverheidsaangelegenheden. Deze moeten open zijn, zoals ook gemeld werd, maar niettegenstaande worden zo goed als alle gesloten brieven ontvangen.

Men mag de enige gelegenheid tot corresponderen niet misbruiken en men moet bedenken, dat overtreding van de met de Duitse overheid overeen gekomen bepalingen het genot om met hun betrekkingen in België te kunnen blijven corresponderen op eenmaal aan duizenden Belgen en Nederlanders voor goed kan worden ontnomen.

Voor particuliere correspondentie dus alleen “briefkaarten” en voor handelszaken “open brieven of briefkaarten” te gebruiken.

Verder wordt er aan herinnerd, dat men zich volstrekt moet onthouden van politieke of militaire beschouwingen en dat de correspondentie aan een strenge censuur van het consulaat en van de Duitse overheid onderworpen is.

Het adres blijft: Consul Kuyk, poste restante, Sas van Gent, met vermelding op enveloppe ook van naam en adres van de bestemming.

Men meldt ons:

Merkwaardig, dat in verschillende steden door de Duitsers zo uiteenlopende regelingen getroffen zijn. In Luik bv., waar de heer Boon dinsdag en woensdag jl. vertoefde, wordt nog altijd te acht uur gesloten; wie later in de avond op straat wordt aangetroffen, wordt naar de Kommandantur gebracht en moet tien mark boete betalen. In Brugge echter behoeft niet vóór negen uur gesloten te worden, in Brussel in de allerjongste tijd niet vóór elf uur.

Gans andere bepalingen dus hier dan ginds. Hetzelfde deed zich ook ten aanzien van de krantenverkoop voor. In Luik werden de Nederlandse bladen slechts tersluiks gelezen; in Brussel daarentegen werd op alle hoeken van de straten de Nieuwe Rotterdamsche Courant vrijelijk verkocht. Men had thans afgeslagen: dertig centimes tegen een halve frank in de vorige maand (en 25 centiemen te Gent). In Brugge heerste vóór enige dagen de mening, dat de Nieuwe Rotterdamsche Courant tot de verboden lectuur behoorde; het tegendeel bleek echter het geval; op 23 november waren daar weer exemplaren verkrijgbaar. De burgerlijke gouverneur, overtuigd als hij was, dat de Vlaamse

bevolking de Hollandse bladen beter kon lezen dan bv. Le Bien Public of L'Ami du Peuple, had tegen de verkoop niet het geringste bezwaar; echter was het vrijwel onmogelijk, Hollandse bladen direct van Vlissingen via Sluis naar Brugge te verzenden, aangezien alle verbinding aan die kant verbroken was. Alles moest via Gent gaan.

Trouwens, onopgemerkt of ongecontroleerd komt men ook niet te Gent. De heer Boon, die op 20 november bij Zelzate de grens passeerde, moest zelfs constateren, dat men daar thans nog nauwlettender was dan enkele dagen voordien, toen alleen enige emotie was gewekt door de vondst van een uit het coupé raam geworpen Engels blad, waarvan men de ex-eigenaar tevergeefs trachtte op te sporen. Men nam thans geen genoegen met inzage van de passen aan de coupés; meen, de reizigers moesten (de ene wagen voor, de andere na) allen uitstappen. Op het station werd ieders pas, evenals de bagage, nauwkeurig door een officier onderzocht en naar het doel van de reis gevraagd, hetgeen bij een trein van ongeveer 15 wagens een oponthoud van een uur veroorzaakte.

In Luik drukt meer nog dan in verschillende andere Belgische steden op de bevolking het ontmoedigend besef, dat men zich naar de wil van vreemde heersers te voegen heeft. Men is er anti-Duits en bevreesd voor de dingen, die komen zullen, al ziet men anderzijds niet zonder enig optimisme de toekomst tegemoet.

Vóór 6 september betaalde de stad voor pension aan officieren 4,25 frank per dag, voor onderofficieren 3,25 frank en voor soldaten 2,25 frank. In twee dagen tijd werd er voor 3000 frank aan champagne door de grote staf gebruikt. Na 6 september werd een nieuwe regeling getroffen. Thans geven de Duitsers bons op de stad af en

dienen daarna de leveranciers hun rekeningen in, die later (na de oorlog!) door de gemeente voldaan zullen worden. De stad heeft bovendien 15.000 kg vlees, 30.000 broden, 2.200.000 kg kolen, 13.000 dekens en tal van andere zaken moeten leveren. Reeds is tot een bedrag van 15 miljoen frank gerekwireerd.

Ook verlangen de Duitsers, dat werklieden op kosten der stad aan de versterkingen werken, wat een uitgave van 3000 à 4000 frank per dag meebrengt. Verder moet de stad 60.000 burgers onderhouden, hetwelk 40.000 frank per dag kost.

Men schrijft ons uit Zeeuws-Vlaanderen:

Vrijdag hebben in de meeste dorpen van het Land van Waas zij, die tot de Belgische burgerwacht behoord hebben, moeten zweren, dat zij nooit de wapens tegen de Duitsers zullen opnemen en zonder verlof van het Duits bestuur hun gemeenten niet zullen verlaten. In verscheidene woningen is huiszoeking gedaan om te zien of er geen wapens zijn. Ook de akkers langs de grens worden onderzocht of daar geen wapens verborgen liggen. Het toezicht wordt met de dag strenger. Thans is bepaald, dat alle herbergen en winkels om 8 uur, Duitse tijd, moeten gesloten worden.

Van onze correspondent te Antwerpen, op 27 november:

Naar aanleiding van het stukje in het avondblad van vorige donderdag, getiteld de Nederlandse pers in België, voel ik me genoopt een en ander nader toe te lichten, waardoor de onjuistheid van het bericht uit De Tijd zal blijken.

Ik was aanwezig op de bedoelde zogenaamde “vergadering van de stedelijke persmannen” en kan u verzekeren, dat daar door niemand, zegge: door niemand, is beweerd, dat de Nieuwe

Rotterdamsche Courant “het vertrouwen van de Duitse overheid misbruikt” heeft. Ik kan ten volle onderschrijven wat in bedoeld stukje volgt over de verkoop te Antwerpen, met dien verstande, dat, nadat de directie van de N.R.C. zich nog persoonlijk te Antwerpen overtuigd had, dat, inderdaad zowel de Antwerpse gemeente- als de Duitse militaire autoriteiten het gewenst achtten, dat de N.R.C. te Antwerpen verkocht werd, de agent der N.R.C. te Antwerpen, juist als de vertegenwoordiger van ieder ander blad dat te Antwerpen te koop wordt gesteld, een officiële schriftelijke aanvraag heeft moeten indienen om de krant alhier te mogen verkopen. Toelating, die werd verstrekt, en die ook ieder ogenblik kan ingetrokken worden: aldus de gebruikelijke term van de Kommandantur. De N.R.C. is en wordt de Antwerpen trouwens sedertdien steeds verkocht, wat hier van geen zijde bezwaren heeft opgeleverd.

Ten slotte kan ik bevestigen, dat op bovengenoemde vergadering nadrukkelijk van Duitse zijde is gezegd, dat het overnemen van berichten uit de N.R.C. door Antwerpse bladen deze laatste niet ontslaat van de goedkeuring der Duitse overheid.

Aan alle dagbladvertegenwoordigers werd aangeprezen: volkomen objectiviteit, speciaal wat de telegrammen betreft; waarbij de volkomen onpartijdige wijze van de N.R.C. ten voorbeeld werd gesteld.

De gouverneur van Antwerpen heeft bij verordening bekend gemaakt dat elke bezitter van paarden en vrachtwagens verplicht is, ze dadelijk bij de politie aan te geven en ze te laten inschrijven op lijsten. Op de monstringen en koopdagen, later voor het Duitse leger te houden, zullen zij ze moeten tonen. De uitvoer van paarden uit de stelling is verboden.

Verder worden tegen 2 en 3 december schietoefeningen in verschillende forten aangekondigd.

30 november 1914

Uit Antwerpen.

De burgemeester van Antwerpen heeft het volgende bekend gemaakt:

Aangezien zekere personen gebruik maken van de huidige omstandigheden om de prijs van het keukenzout overdreven te verhogen; aangezien het de plicht der overheid is die misbruiken te beteugelen; wordt ter kennis van de burgers gebracht, dat, te beginnen van heden (25 november) en tot nader besluit, de maximumprijs van het keukenzout bepaald is op 15 centiemen per kilogram. De handelaars of kleinhandelaars die boven deze prijs zullen verkopen zullen bekeurd worden met een gevangenisstraf van een maand tot vijf jaar en met een geldboete van 26 tot 500 frank, met mogelijke toepassing van art. 85 van het strafwetboek. Onafhankelijk van die straffen kan de voorraad die men bij de overtreder zou aantreffen in beslag genomen en verbeurd verklaard worden.

Belgische staatsschuld.

Volgens een bericht uit Parijs aan de Frankfurter Zeitung zijn de coupons van de Belgische rente bij de firma Rotschild te Parijs betaalbaar gesteld. Daarentegen blijft de rente op de grootboekschuld voorlopig onbetaald.

Van heden af kunnen de ingezetenen van Gent per dag slechts twee-en-een-half ons brood krijgen voor hen, die ouder zijn dan zeven jaar.

1 december 1914

Hulp aan de Belgen.

Het Engelse parlamentslid sir Gilbert Parker, die naar Holland gekomen is om onderzoek te doen naar de werking van de American Commission for Relief in Belgium, is zaterdag jl. te Vlissingen aangekomen en heeft zondag een bezoek gebracht aan de lichters voor behuizing van vluchtelingen te Rotterdam en het vluchtelingenkamp te 's-Gravenhage. Thans is sir Gilbert te Maastricht, van waar hij zich naar de Hollands-Belgische grens begeeft, teneinde de uittocht van vluchtelingen gade te slaan.

Sir Gilbert zal over de Commission for Relief in Belgium een verslag uitbrengen aan het Amerikaanse volk.

Was er eerst een publicatie, dat de Mark niet beneden 1,25 F mocht aangenomen worden, thans mag die ook niet onder 1,25 F worden uitgegeven.

In Antwerpen worden deze week de inwoners op broodrantsoen gezet: daar mag dan nog slechts 300 gram graan per dag en per inwoner gebruikt worden.

Wij ontvangen uit Havre het volgende telegram, ondertekend door het Belgische ministerie van spoorwegen, post en telegrafie:

“Er zijn zegels in de handel gebracht, die de beelden van de koning en de koningin der Belgen en waarop, behalve de

verkoopprijs staat: Belgique-België. Naar aanleiding hiervan is in een dagblad het hieronder volgende artikel verschenen:

Nieuwe Belgische postzegels. Wij hebben zopas de nieuwe serie Belgische postzegels gezien, die de regering gisteren uitgegeven heeft en die gangbaar zijn in het niet door de vijand bezette deel van het Belgische grondgebied evenals de serie postzegels van het Rode Kruis. De tekening is zeer origineel en stelt de koning en de koningin voor in een zeer eenvoudige omlijsting. Boven en beneden zijn de woorden Belgique en België zeer duidelijk leesbaar en het cijfer van de waarde. De serie bestaat uit groene postzegels van 5, rode van 10 en paarse van 20 centiemen, die worden verkocht voor het dubbele van de op de zegels vermelde waarde. Postzegelverzamelaars zullen goed doen zich de zegels te verschaffen zo ze kunnen, want deze serie zal ongetwijfeld zeer zeldzaam worden, gezien de kleine oplage: slechts 15.000 series. Het publiek wordt er opmerkzaam op gemaakt, dat deze zegels niet uitgegevens zijn door de Belgische postkerken, en dat ze dus waardeloos zijn voor het frankeren van brieven. Deze etiketten kunnen dus niet met postzegels gelijk gesteld worden.

Het hierboven weergegeven artikel is op alle punten onjuist.”

2 december 1914

In Brussel is, aldus meldt onze correspondent verder, de toestand kalm. Dat er gebrek aan voedsel zou zijn, is onjuist. Wel is er zeer weinig meel. Vlees, groenten en fruit zijn veel goedkoper dan voor de oorlog. In Brussel zijn betrekkelijk weinig Duitse soldaten, doch veel officieren. Deze organiseren vaak jachtpartijen, o.a. wordt veel gejaagd op het koninklijk jachtterrein te Tervuren.

Er liggen te Brussel veel gewonden. Enkele particuliere ambulances, welke vóór de inval der Duitsers ingericht waren, zijn thans gesloten wegens gebrek aan personeel. In de kerk van het Heilig Hart is thans ook een ambulance gevestigd door enkele burgers. Hier worden alleen Belgische soldaten verpleegd, die ernstig gewond zijn.

In een der lokalen van het ministerie van landbouw aan de Wetstraat is door de Duitsers een casino ingericht. De trams rijden als gewoonlijk. Aan de burgerij is medegedeeld, dat binnen enkele weken de gasverlichting zal moeten ophouden wegens gebrek aan steenkool.

In Brussel is de bewaking van de stad thans, behalve aan de Brusselse agenten (deze zijn weer van hun sabel voorzien) en enkele daartoe aangezochte burgers, thans ook aan Duitse politieagenten opgedragen. Dezen zijn in uniform, dragen op de schouder een plaatje met het woord Polizei en zijn zwaar gewapend. Zij surveilleren steeds in groepen van drie.

Uit de kuststreek van België wordt jaarlijks voor een 440.000 gulden aan suikerijwortelen naar Engeland uitgevoerd. Nu de oorlog in die konrijen de verbouw en de uitvoer voor geruime tijd zal beletten, tracht men er in Denemarken zijn voordeel mee te doen. Althans heeft de Deense landbouwconsulent in Londen zijn landgenoten daartoe opgewekt.

De Duitse militaire autoriteiten hebben nu weer de dienst Essen-Antwerpen voor drie dagen verboden. De eerste trein, die vanochtend vanuit Roosendaal vertrok, werd te Essen niet doorgelaten.

3 december 1914

Tramverbinding met Antwerpen.

Naar wij vernemen, zal de stoomtram van Bergen-op-Zoom naar Merksem heden weer rijden.

De tramdienst is alleen gisteren gestaakt geweest, in verband met het inschieten van kanonnen door de Duitsers tussen de forten Stabroek en Lillo.

Uit Brugge wordt aan de Tijd gemeld: De toestand is hier, hoe gedrukt ook, op het ogenblik nog draaglijk, daar er althans voorlopig eten is, maar mensen, die het weten kunnen en opdracht hebben om in de aanstaande nood te voorzien, vertelden me, dat er over 14 dagen geen brood in Brugge meer te krijgen zal zijn, daar tot dan nog slechts voorraad is van bloem en tarwe.

Het "Comité de l'alimentation" wil nu trachten uit Amerika de nodige voorraad te laten komen, maar dan moet de provincie 500.000 frank borg storten, en dit bedrag is nog niet volgestort. In ieder geval ziet de toestand er voor de toekomst zeer treurig uit, daar Brugge geheel van de buitenwereld is afgesloten en die Amerikaanse bloem en tarwe, afgezien van andere moeilijkheden, er in geen geval over 14 dagen kunnen zijn.

Ondanks die naderende nood blijven de Duitsers alles opeisen wat er nog is en ze betalen slechts met bons op naam van de gemeente. Zo zijn er hotels, die al voor 25 tot 30 duizend frank van zulke bons geïnd hebben. Om ze te kunnen inwisselen heeft de gemeente een lening moeten sluiten, waarvoor de Burgerlijke Godshuizen van Brugge borg moesten blijven.

Treinverbinding met Antwerpen.

De stoomtram van Begen-op-Zoom naar Merksem (Ijskelder) vertrekt 's voormiddags om 6 u 15, 8 u 20 en 11 u 20 van Bergen-op-Zoom. Aankomst te Merksem ongeveer 2 uur later. Terug uit Merksem kort na aankomst van de trams aldaar.

De stoomtram Breda-Merksem-Ijskelder (overstappen te Westwezel) vertrekt van Breda 's voormiddags om 5 u 15 en 10 uur en 's namiddags om 1 u 35. Aankomst te Merksem ongeveer 8 uur later. Terug uit Merksem kort na aankomst van de trams aldaar.

Voor de Belgen.

Het stoomschip Terschelling is uit New-York alhier aangekomen met een lading, door de American Commission for relief in Belgium aangekocht voor de Belgen in België. De lading bestaat uit 6.419.520 Engelse ponden gestorte tarwe, 1.578.192 Engelse ponden gestorte mais, 5956 zakken bonen, wegende 852.562 Engelse ponden, en 830 kisten spek, wegende 210.600 Engelse ponden, samen ongeveer 4000 ton. Met de lossing is aangevangen, en de verscheping naar België volgt zo spoedig mogelijk.

Vandaag wordt hier verwacht het stoomschip Denewell met 60.000 zaken Karachitarwe, samen ongeveer 6000 ton, te Falmouth door de American Commission aangekocht voor België.

Men meldt ons uit Den Haag:

Naar wij vernemen zijn in België bij herhaling personen, die geopende brieven vervoerden, daardoor in moeilijkheden geraakt, ook al bevatten die brieven slechts mededelingen van onschuldige aard.

Het is derhalve raadzaam dat reizigers in België zich van het vervoer van brieven onthouden.

4 december 1914

Rotterdam. Voor de Belgen.

Het stoomschip Thelma is gisteravond uit New-York hier aangekomen met 1740 ton voedingsmiddelen voor de Belgen. De lading bestaat uit 94.600 zakken en 100 vaten meel, 1600 zakken maïsmeel, 2000 zakken bonen, 1600 zakken rijst, 1200 zakken zout, 5000 kisten maïs, 5000 kisten aardappelen, 1200 zakken gerst, 2500 zakken ingemaakte erwten, 606 kisten gecondenseerde melk, 600 kisten ingelegde perziken, 1000 kisten soda, 1200 kisten pruimen, 100 zakken suiker en 1250 zakken haveremout.

New York, 3 december. Irving Cobb, een bekend Amerikaans journalist, die de slagvelden in België heeft bezocht, beschrijft het verschrikkelijk lijden der Belgen, die uit hun woonplaatsen zijn verjaagd. Hij zegt in België mannen en vrouwen te hebben gezien, die als wilde dieren leefden en zich voedden met dingen, die dieren niet zouden willen eten.

Vele inwoners van Belgische grensplaatsen, die verwanten in het veld hebben, gaan, naar men ons uit Oostburg schrijft, op het Nederlands gebied brieven schrijven en ze daar posten. Ook de Duitse soldaten doen veelal hun post naar Nederland bezorgen, daar dit sneller gaat dan de veldpost. De brieven voor de soldaten worden door een wielrijder rondgebracht. Tot in de kleinste Belgische plaatsen wijzen de torenklokken de Duitse tijd aan. In geen enkele plaats mag jenever aan de soldaten geschenken worden. Duitse vlaggen ziet men aan de grens nergens: hier en daar

hangt de aan flarden gewaaide Belgische driekleur nog te wapperen.

In ons ochtendblad van 1 december is gemeld dat de Antwerpenaars op broodrantsoen van ten hoogste 300 gram per dag waren gezet.

Uit een mededeling van onze correspondent blijkt ons, dat zulks onjuist is.

Het verkeer per automobiel in België is vrijwel onmogelijk, behalve in hoognodige gevallen. Per rijtuig, per boot en te voet gaat het. Met een rijwiel moet men wel voorzien zijn van zeer goede papieren. De levensmiddelen worden schaarser en de burgemeesters der grote gemeenten, die de enorme getallen werk-, dak- en broodlozen hebben te voeden, zien met bezorgdheid de toekomst tegemoet.

Een nog moeilijker probleem is de schaarsheid aan geld, en ik kan niet nalaten hier nog eens mijn diepe verachting uit te spreken voor de mannen, die als ware roofvogels grote hoeveelheden marken opkochten en die in België invoerden, om te profiteren van de in België gestelde koers van 1,25 frank, waar ze in Nederland voor 1,14 frank de mark konden kopen.

Dit heeft tot gevolg gehad, dat thans hier en daar, naar men mij in Antwerpen mededeelde, de mark was verhandeld geworden voor 1,19 frank.

Gaat dit zo door, dan zal de waarde bijna gelijk worden aan die door de Duitse overheid gesteld.

Wellicht zal men het dan nodig vinden, de Duitse belangen te beschermen, door de waarde van de mark te stellen bv. op 1.30 frank en het gevolg ervan is, dat de kleine man de prijzen zal zien stijgen en gewetenloze mensen nog grotere winst maken door het opkopen van marken elders.

In Antwerpen is nog steeds overvloed voor wie geld heeft; enkele artikelen, zoals haveremout zijn uitverkocht. Vlees, melk, boter, eieren, vis is overal te krijgen. Komt men echter op het platteland, dan is de toestand ernstiger.

Brandstof ontbreekt, medicijnen zijn afwezig, allerlei hulpbenodigdheden brengen door afwezigheid de eenzame plattelander in ongelegenheid. Daarbij komt, dat het verkeer aan controle is onderworpen. Passen zijn nodig, men moet vooraf weten wat men wil. Iets te gaan zoeken en daarvoor links en rechts te zwerven, brengt menigmaal de dorping in moeite. Darmee wil ik niet zeggen, dat op het platteland de bewoners onnodige overlast wordt aangedaan, verre van dat. Menige vluchteling uit West-Vlaanderen vertelde mij, hoe hij zonder passen of middelen door de militairen vriendelijk was voortgeholpen. Toch zijn de toestanden donkerder dan wij hoopten en wel voornamelijk doordat de fabrieken en industrieën niet weer aan de gang zijn gekomen.

Kolen en grondstoffen werden in beslag genomen of konden niet worden aangevoerd en de velen, die uit Nederland teruggekomen waren, in de hoop weer aan de arbeid te gaan, kwamen ontmoedigd en mismoedig onze hulp inroepen om onderstand ofwel reiskosten naar hun familie terug.

De eerste moeilijkheid in deze terugkeer kwam, toen jonge mannen waggingen om zich naar Engeland te begeven. Nu komt daarbij het

verbod om mannen binnen zekere leeftijdsgrenzen te laten vertrekken en de eis, dat de voormalige burgerwacht, meestal rustige, gezeten huisvaders, op gezette tijden van hun aanwezigheid moeten doen blijken.

Om het platteland te helpen, heeft zich nu een comité gevormd, dat, aanvankelijk in de provincie Antwerpen optredend, zich hoopt uit te breiden, nadat de middelen dat veroorloven.

Ook de Boerenbond houdt zich hiermee bezig en waarschijnlijk zal op 11 december een vergadering worden gehouden, om samen te gaan voor hetzelfde doel. Er zal dan wel een beroep worden gedaan op de steun van de tuin- en landbouwers van Nederland en Amerika, Denemarken en Scandinavië voor het verkrijgen van land- en tuinbouwzaden.

Ook zijn in vele plaatsen de landbouwgereedschappen afwezig. Hoofddoel zal wel zijn de productie van tarwe. Van beetwortelcultuur is natuurlijk geen sprake. Slaagt dit plan, dan is er op het platteland gelegenheid tot arbeid en verwilderen akkers en weiden niet.

Van belang is het, dat de voedingsmiddelen voor de veestapel aanwezig blijven ofwel bijgebracht worden, veel hooi en stro is weg en veel, waarmee men anders voerde, is door het moeilijke transport niet te krijgen. De mestvorming is een voornaam punt en het is te hopen, dat van militaire zijde worde medegewerkt, om in het buitenland aan te kopen kunstmest te vervoeren.

Ook heeft zich een comité gevormd, een voorlopig althans, om bij de herbouw van verwoeste straten, stads- of dorpsgedeelten rekening te houden met het moderne verkeer en de eis der moderne hygiëne. Ook bemerkte ik met blijdschap, dat dit comité

beziel is met een ernstig voornemen, om rekening te houden met nieuwere begrippen aangaande bouwkundig schoon.

Bijzondere ellende heerst rondom Antwerpen bij de Rupel en het land van Waas; wel is daar een vrij dicht opeengepakte bevolking uit de minder bevoorrechte klasse, hoofdzakelijk hun bestaan vindende in steen- en andere fabrieken.

Het kapitaal ontbreekt daar immers om de industrie aan de gang te brengen en de bevolking verkeert in wanhopige toestand, terwijl de gemeentekassen leeg zijn en men weinig kan doen tot leniging van de nood. Hier ligt een heerlijk arbeidsveld voor Nederlands initiatief en Nederlands kapitaal.

Voor mijn vertrek naar hier vestigde de president der Internationale Commissie er nadrukkelijk mijn aandacht op en hij verzocht mij contact te vinden met afnemers van Belgische steen, opdat althans enig kapitaal kon toevloeien en er een begin van leven zou komen. Wat de eigenlijke arbeid van ons centraal bureel aangaat, dient wel vermeld dat vrijwel van overal verzoeken tot samenwerking met gelijkgezinde verenigingen binnenkomen. Het trof mij, dat ook de leidende kringen in de vrouwenbeweging in het buitenland onze medewerking zoeken, bv. het Bureau International Feministe de renseignement des victimes de la guerre, gevestigd de Lausanne, wendde zich tot ons.

Hartelijk roep ik ook de leidsters der vrouwenbeweging in Nederland door uw tussenkomst toe, om te steunen en ook gelden voor ons werk ons toe te zenden aan de adressen der firma's E. C. Engelberts & C° te Arnhem en W. Laane te Roosendaal.

Nog een terrein, waarop ik hulp en steun vraag van de zijde der vrouwen, is onze arbeid onder de vluchtelingen, meisjes en

vrouwen, aan de stations, verkeerscentra en toevluchten voor daklozen in België.

Ik heb daartoe de hartelijke verzekering van medewerking verkregen van de hoge Duitse militaire autoriteiten en verlang niets liever dan dit onderdeel van mijn arbeid over te geven aan vrouwen, die roeping, geld en tijd hebben zich hieraan te wijden. Veel lichtschuwe mensen loeren op hun prooi op genoemde plaatsen en trachten jonge meisjes en vrouwen onder schoon schijnende redenen in hun huizen te lokken. Ik hoop tot zondagavond in Nederland te blijven en dan maandag weer naar Antwerpen te gaan. Mijn adres tot zolang is te Arnhem, telefoon 876.

Ik hoop, dat het Nederlandse publiek onze arbeid zal helpen door sympathie en steun. Het is treffend, hoe in België uiting wordt gegeven aan gevoelens van waardering voor Nederland.

Wie weet, zegde de heer van der Veen tenslotte, wat de toekomst brengt. Wie weet, welke uitkomsten staan te wachten, welke beproevingen. Hoe het ook zij, er is voor ons volk een heerlijke taak in deze donkere tijden weggelegd. Laten wij aan die taak arbeiden zolang het licht is.

Nog ontving de heer van der Veen een schrijven van de burgemeester van Leuven, waarvan het laatste gedeelte voor openbaarmaking geschikt is, om een inzicht te geven in de toestand aldaar. Dit gedeelte luidt:

“Het niet in brand gestoken deel van onze stad is bewoonbaar geworden, maar de levensmiddelen zijn er niet overvloedig, nog minder de kleren, dekens en beddengoed, die stelselmatig verscheidene keren beschadigd zijn. Het aantal van onze werklozen

is ontzettend, slechts de molens en de brouwerijen houden hun personeel.

De ellende in de gehele streek is afschuwelijk en de middelen om de nood te lenigen (financiële en andere) zijn belachelijk in vergelijking van de uitgebreidheid van de ramp en tengevolge van de moeilijkheden, die zich elke dag voordoen, als: moeilijke en herhaaldelijk onderbroken verkeersmiddelen, onzekerheid omtrent de toestand der banken, die al de kapitalen vasthoudt, enz.

Brand of plundering hebben zo veel woningen verwoest, dat wij alleen die personen kunnen aanraden, hier terug te komen, die middelen van bestaan hebben. Degenen, die reeds voor de oorlog in bescheiden positie leefden, en wiens kleine handel verwoest of wiens betrekking vervallen is, kunnen hier slechts de grootste en volkomen ellende vinden.

Het is onmogelijk om nieuwe werkkrachten op te nemen voor de stadsbedrijven. Er zijn er reeds 3000, die halve weken werken aan sommige min of meer nuttige openbare werken en wij moeten er nog velen ontslaan om te doen plaats maken voor onze ongelukkige burgergevangenen, die men ons weldra vanuit Duitsland zal terugzenden, waar men er sedert drie maanden reeds duizenden houdt.”

5 december 1914

Noodlijgend België.

Onze lezers hebben ongetwijfeld met grote belangstelling kennis genomen van hetgeen de heer Van der Veen, voorzitter van het Antwerps centraal bureau voor inlichtingen aan vluchtelingen enz., heeft medegedeeld omtrent de desolate toestand, waarin de

Belgische bevolking in haar eigen land verkeert (zie onze avondbladen van gisteren en eergisteren). De heer Van der Veen is niet de eerste, die ons daarvan is komen vertellen. De nood onder de bevolking in België wordt steeds nijpender. Uit de aard der zaak is de heer Van der Veen, die in een zeer brede kring rond Antwerpen werkzaam is, om te trachten enige verlichting aan te brengen, het best op de hoogte van de toestanden daar, doch men mag wel aannemen, dat het overal in België vrijwel hetzelfde zal zijn; dat wil zeggen, buitengewoon slecht.

De heer Van der Veen heeft ons gisteren opnieuw een bezoek gebracht, om te overleggen wat toch gedaan zou kunnen worden, om te naamloze ellende althans enigermate te verminderen. Hij spreekt dankbaar over hetgeen wordt gedaan, en is getroffen door de hulp, die door het zenden van voedingsmiddelen uit overzeese gewesten wordt geboden. Doch dit is bij lange na niet genoeg. Er moet hier, naar mijn oordeel, zo spoedig mogelijk en zo snel mogelijk worden geholpen, zullen niet de komende wintermaanden gebeurtenissen te aanschouwen geven, die een eeuwige schande zullen zijn voor de mensheid.

Bij de verwoestingen, welke de oorlog over het Belgische land heeft gebracht, laat zich nu hoe langer hoe zwaarder de economische druk gevoelen, die het feit der Duitse bezetting over de bevolking verspreidt. Zware oorlogsschattingen putten de financiële veerkracht der bevolking uit; opvorderingen van allerlei aard veroorzaken, dat het de bevolking hoe langer hoe meer aan het meest nodige komt te ontbreken. Geen dak boven het hoofd, geen eten; geen verwarmingsmiddelen; geen dek, om onder te rusten, ziedaar, hoe de heer Van der Veen ons de toestand van zeer velen beschreef. Van zeer velen, en daaronder zijn dan de meesten nog

vrouwen en kinderen, die, door allerlei oorzaken, hun mannelijke steun zelfs zijn komen te ontberen.

De heer Van der Veen wendt pogingen aan, om hier te lande financiële steun te verkrijgen, omdat hij vreest, dat zonder krachtige hulp van buiten, niettegenstaande de Amerikaanse zendingen, velen in België in de komende wintermaanden uit gebrek een ellendige dood zullen sterven. Tot nu toe had de heer Van der Veen weinig succes van zijn pogingen gehad. Het Amsterdamse comité, van welks medewerking hij zich veel had voorgesteld, gaf hem nul op zijn rekest, daar het meent, dat de door dit comité geïnde gelden in de eerste plaats voor de uitgeweken Belgen hier te lande moesten dienen. Andere fondsen zijn er op het ogenblik niet beschikbaar.

En zo heeft de heer Van der Veen zich tot ons gewend met het verzoek, zijn dringend beroep op hulp, dat hij in zijn in ons avondblad opgenomen interview met een vertegenwoordiger van het Haagse correspondentiebureau ingelast heeft, nog eens met nadruk te willen steunen.

Wij doen dat onbeschoord. Zoals de heer Van der Veen ons de toestand heeft geschilderd, staat men voor een ellende, die waarlijk verschrikkelijk is, en ook Nederland moet geacht worden geroepen te zijn, het Amerikaanse voorbeeld te volgen. De heer Van der Veen meent trouwens, dat ook andere landen iets zullen willen doen. Nederland is thans echter in staat, spoedig te helpen.

De firma W. Laane, kassier te Roosendaal, heeft zich welwillend bereid verklaard gelden in ontvangst te nemen, welke worden toegezonden voor het Antwerps centraal bureel voor inlichtingen aan vluchtelingen, enz.

Volgens de Antwerpse correspondent van het Handelsblad worden geen passen voor Nederland aan Belgen meer afgeleverd. Alleen Nederlanders en Duitsers kunnen nog dergelijke passen bekomen. De verzekering door de autoriteiten gegeven kort na de val van Antwerpen, dat de bewoners steeds vrij in alle omstandigheden konden heengaan, wordt dus niet vervuld. De Belgen mogen hun land niet meer verlaten. Vele teruggekeerde vluchtelingen vragen zich af waarom men hen, toen zij nog veilig in Nederland waren, die belofte is komen doen, en zij menen nu dat degenen die argwaan bleven koesteren, gelijk hadden.

Verbinding met Antwerpen.

Er rijden nu weer treinen van Roosendaal naar Antwerpen Centraal. Vertrek van Roosendaal om 11 u 30 's ochtends en 2 u 30 's namiddags. Deze dienst is vandaag begonnen.

Steun aan Belgische slachtoffers.

Het Nederlandse comité tot steun aan Belgische en andere slachtoffers heeft thans in het geheel ontvangen 420.637 gulden, 5345 frank en 98 mark.

België.

Men meldt ons:

De toestand in de Belgische grensdorpen begint zeer kritiek te worden. Levensmiddelen zijn schaars, en die welke er zijn, zijn slechts tegen zeer hoge prijzen te verkrijgen. Een pond zout kost 40 cent, een liter petroleum 35 cent, kadetjes (kleine broodjes) 20 cent per stuk.

De Achelse Kluis heeft nog steeds een Duitse bezetting, een 15 tot 20 Hannoveranen, die het met de bewoners uit de omtrek goed kunnen vinden.

6 december 1914

Tegenspraak.

Brussel, 5 december. De Nieuwe Rotterdamsche Courant van 26 november heeft gewag gemaakt van een onderhoud van Berryer, de Belgische minister van binnenlandse zaken, met een vertegenwoordiger der Indépendance Belge, waarin wordt gezegd dat het Duitse bestuur in Brussel 10 frank heeft geheven van elke zak meel, door het Comité national de Secours ingevoerd.

Daartegenover wordt uitdrukkelijk verklaard, dat vanwege de Duitse regering volstrekt geen heffing op deze waren is geschied, zodat dit bericht volslagen onjuist moet worden genoemd.

7 december 1914

In ons zondagochtenblad kan men onder de telegrammen een tegenspraak van Duitse zijde lezen van het bericht, dat het Duitse bestuur in Brussel 10 F heft van elke zak meel, door het Comité national de secours ingevoerd. Een landgenoot, zojuist uit Brussel teruggekeerd, deelt ons de juiste toedracht der zaak mee. Bedoelde heffing gaat namelijk van het Brussels gemeentebestuur uit, dat in de laatste tijd het meel voor 40 frank in plaats van 30 frank per zak verkoopt. Ter compensatie is de bakkers het recht verleend, 40 centiemen te vragen voor het brood, dat vroeger 32 centiemen kostte; en 20 centiemen voor de kleine broodjes, waarvoor men tot vóór kort 16 centiemen betaalde. De gelden, uit de opslag van 10

frank per zak meel verkregen, worden gestort in het fonds voor voeding van noodlijdenden.

Briefwisseling met Gent en Oost-Vlaanderen.

De consul der Nederlanden voor Oost-Vlaanderen verzoekt ons het volgende bekend te maken:

Tengevolge van de niet nakoming van de gestelde voorwaarden op de briefwisseling, zijn van de dagpost van 4 dezer 113 brieven door de censuur vernietigd moeten worden.

Wij herhalen:

Dat de particulieren en geïnterneerde militairen niet anders dan briefkaarten mogen gebruiken, welke als zodanig (zonder enveloppe) moeten verzonden worden;

Dat voor de handelszaken brieven in open enveloppe of briefkaarten gebruikt moeten worden;

Dat men zich volstrekt te onthouden heeft van politieke en militaire beschouwingen;

Dat de nakoming dezer voorwaarden aan een strenge censuur van het consulaat en van de Duitse overheid onderworpen is;

Dat alle correspondentie geadresseerd moet zijn als volgt:

Consul Kuyk, poste restante Sas van Gent, met vermelding op de adreszijde ook van naam en adres van de bestemming. Het publiek dient de behandeling door het consulaat van de reeds ver over de 1000 brieven en kaarten per dag in de hand te werken, in plaats van die te bemoeilijken en straks onmogelijk te maken.

Verkeer met België.

De passagiersboot Eugenie van Antwerpen naar Rotterdam, die bij fort Marie zaterdag door de Duitsers was aangehouden, is gisteren te Hansweert binnengekomen. De boot is geheel doorzocht. Met de Telegraaf III van dezelfde onderneming kwamen gisteren veel Belgen mee, van wie de passen binnenkort zouden vervallen zijn.

Verbinding met Antwerpen.

Ook de stoomtramverbinding Breda-Antwerpen is sedert zaterdagmorgen verbroken. Zonder enige voorafgaande waarschuwing hebben de Duitsers het tramverkeer op Belgisch gebied stop gezet, zodat de trams van Breda slechts tot aan de grens rijden. Het is nog niet bekend, wanneer de dienst in België weer hervat zal kunnen worden.

Reizen in België.

Men deelt ons mee, dat Nederlanders, die thans door België wensen te reizen, zich zo spoedig mogelijk na aankomst daar te lande tot een Nederlands consular ambtenaar moeten wenden ten einde de op het paspoort geplakte foto van het consular stempel te doen voorzien en de handtekening van de rechthebbende te doen legaliseren.

Bovendien moet de consulaire ambtenaar een verklaring op het paspoort plaatsen nopens de betrouwbaarheid van de rechthebbende, zodat aan iedereen wordt aangeraden zich vóór zijn vertrek naar België te voorzien van een bewijs van goed gedrag afgegeven door de politie van zijn woonplaats.

Intussen wordt het reizen in België, tenzij men een dringende reden heeft, nog steeds afgeraden.

8 december 1914

Verkeer met Antwerpen.

De stoomboot De Administrateur De Badts is gisteren namiddag met 41 passagiers van Antwerpen te Vlissingen aangekomen. Vanochtend vertrekt de boot weer met passagiers naar Antwerpen.

Hulp voor België.

De commissie voor hulp aan België, welke, zoals bekend is, gevormd is uit de hulpcomités in Amerika, Spanje en Italië en uit het comité national de secours et d'alimentation te Brussel, en waarvan elders in dit blad een en ander wordt medegedeeld, heeft haar kantoor te dezer stede, Haringvliet 98.

De voorzitter van het uitvoerend comité te Rotterdam, kapitein J. F. Lucey, heeft ons gisteren namiddag één en ander van het werk der commissie medegedeeld.

Van 7 november af, de dag, waarop de commissie haar taak begon, zijn reeds naar Rotterdam vervoerd met bestemming voor België, 704 ton maïs, 12.057 ton tarwe, 2.214 ton rijst, 481 ton erwten, 538 ton bonen, 3.832 ton meel, 27 ton afval van tarwe, 6.227 ton zout, 3.151 ton verschillende andere voedingsmiddelen en 391 pakken kleren.

Op het oogenblik is men te Rotterdam bezig met het verschepen van 11 ton maïs, 706 ton tarwe, 532 ton bonen, 907 ton bloem, 100 ton zout, 373 ton verschillende andere voedingsmiddelen en 36 ton spek.

Bovendien heeft de commissie op het oogenblik nog de beschikking over 96.186 ton voedingsmiddelen, welke een waarde vertegenwoordigen van 1.273.298 pond sterling.

De oorlog.

Het Amerikaanse steuncomité voor België, die onder toezicht van de gezant der Verenigde Staten te Brussel werkt, heeft een verslag

uitgebracht, waaraan wij in de gelegenheid zijn een en ander te ontlenu.

Het doel der commissie is voedsel te verstrekken aan de 7,5 miljoen Belgen die met hongersnood worden bedreigd. Zij tracht 20.000 ton voedsel per week te verstrekken, zijnde de minimum hoeveelheid benodigd om de mensen in leven te houden. De Duitse autoriteiten in België steunen dit werk en verlenen in sommige gevallen hun medewerking. De commissie heeft kantoren te New-York, Londen, Rotterdam en Brussel en opent bijkantoren in verschillende Belgische plaatsen. Voor een vergemakkelijking van het transport van levensmiddelen naar de streek om Luik is ook een bijkantoor in Maastricht geopend. Op 7 november is een eerste scheepslading levensmiddelen onder de Belgen verdeeld. "Waren deze voorraden er niet geweest", zegt het verslag, "dan zouden zonder twijfel duizenden Belgen zijn gestorven van gebrek, en wanneer de commissie niet voor de eerstvolgende 8 maanden in staat wordt gesteld om wekelijks 20.000 ton te verstrekken, zal dit lot hen nog wachten."

In Amerika is reeds 100.000 ton levensmiddelen bijeengebracht om naar Rotterdam te worden verscheept. Er zijn daarvoor 38 schepen gecharterd en er zijn er bovendien al 20 onderweg. Zijn deze voorraden eenmaal hier, dan zijn de grootste moeilijkheden overwonnen. In de afgelopen week zag het er echter zeer somber uit. Verscheidene steden zonden bericht dat er voor geen dag levensmiddelen meer in voorraad was. De commissie is uit deze moeilijkheid gered door de edelmoedigheid van de Nederlandse regering. Vrijdag jl. zijn vertegenwoordigers van de commissie in Den Haag door de Nederlandse regering ontvangen; het resultaat van het gepleegde overleg is geweest dat de regering 10.000 ton tarwe aan de commissie heeft geleend. Deze tarwe is thans reeds

op weg naar de gebrek lijdende miljoenen in België en de commissie kan niet genoeg deze waarlijk menslievende daad van de Nederlandse regering roemen.

Ook door de Duitse militaire autoriteiten in België is, zoals gezegd, steun verleend. Nadat de commissie de treurige toestand onder de aandacht van het Duitse bestuur te Brussel heeft gebracht, is order gegeven dat de helft van de levensmiddelen in heel België, waarover de militaire overheid beschikking had, aan de commissie zou worden gegeven ten behoeve van de Belgen. De commissie zal hiervoor later andere levensmiddelen in de plaats geven, doch brengt hulde aan de Duitsers voor een handelswijze waartoe de Haagse Conventie hen strikt genomen niet verplicht.

Een centrale commissie te Brussel zorgt voor de verdeling van de levensmiddelen over de 9 districten, waarin men België heeft ingedeeld. Elk district zendt de vertegenwoordiger van een subcomité, dat weer uit afgevaardigden van de gemeenten is samengesteld, naar de centrale commissie, zodat men een goed overzicht heeft van de plaatselijke behoeften.

Gemiddeld wordt per dag en per persoon 225 gram brood verstrekt en verder andere levensmiddelen als spek, bonen, erwten, rijst, zout, al naargelang van de voorraad.

Er is door het hele land een soort communistisch stelsel ontworpen waarbij de bakkers in dienst zijn van de gemeenten. Rijken en armen krijgen precies evenveel.

De commissie spreekt beslist tegen dat de Duitse overheid op enigerlei wijze dit soort werk tegengaat of er vijandig tegenover staat. Er zijn geen rechten geheven op de levensmiddelen die door de commissie werden aangevoerd, en alles is zonder oponthoud of hinder doorgelaten. Bij vervoer per spoor is zelfs geen vrachtprijs

berekend. Eveneens spreekt de commissie tegen, dat Duitse soldaten, ingekwartierd bij Belgen, van de Amerikaanse levensmiddelen gebruiken. Er zijn in het geheel geen Duitse soldaten bij Belgen ingekwartierd.

De bewering dat de stijging van de broodprijs van 30 tot 40 centiemmen per brood het gevolg zou zijn van een recht, geheven op Amerikaans meel door de Duitse overheid in Brussel en andere plaatsen, is al even onjuist. De prijsstijging is het gevolg van een stijgende marktprijs.

Een tiental studenten in het bezit van een Rhodesbeurs (waarvan de strekking is de bevordering van goede betrekkingen tussen Engeland, Duitsland en de Verenigde staten – Redactie), zijn in Nederland aangekomen om de commissie in haar werk behulpzaam te zijn, en er zullen er nog veertien volgen.

Behalve de bijdragen, die de steuncomités in alle delen van Amerika reeds bijeenbrengen, zal er nog voor elk der Amerikaanse staten een schip met levensmiddelen naar België worden gezonden. Bovendien zendt het Rockefeller-fonds alleen 10.000 ton voedsel per maand.

De Amerikaanse gezant te Brussel bevestigt de verschillende mededelingen van de commissie.

Het grensverkeer in Zeeuws-Vlaanderen.

De Duitse militaire commandant heeft volgens de Tijd de volgende beperkingen vastgesteld bij het overgaan der Nederlandse grens.

Het verkeer over de Belgisch-Nederlandse grens is slechts goorloofd langs de wegen Kemzeke-Hulst, Zelzate-Sas van Gent, Watervliet-IJzendijke, spoorweg Clinge-Zelzate, Watervliet, het kanaal langs Zelzate.

Alle ander wegen zijn verboden.

Het verkeer is geoorloofd van 8 uur 's morgens (Duitse tijd) tot de schemering. De reizigers naar Nederland moeten van een biljet voorzien zijn, geleverd en gestempeld door de Duitse overheid. De personen, van Nederland komende, moeten papieren hebben, die het doel van hun reis duidelijk aangeven. Bij terugkeer naar België moet men zich voorzien van een Duits paspoort. Het transport van wapens, munitie en ontplofbare stoffen is verboden.

De verkoop van kranten is slechts geoorloofd met speciaal verlof der overheid.

Het is verboden brieven ter bezorging mee te voeren. Het is geoorloofd kranten mee te brengen (slechts één exemplaar), maar zij moeten de overheid ter inzage aangeboden worden.

Zij, die handelen tegen bovengenoemde bevelen stellen zich bloot om gestraft te worden volgens de krijgswet.

Rotterdam – Voor de Belgen.

In de afgelopen nacht is het stoomschip Denewell uit Kurrachee alhier aangekomen met 6000 ton voedingsmiddelen voor de Belgen. De lading bestaat uit 60.000 balen tarwe.

9 december 1914

Voorziening in noodzakelijke levensbehoeften in Belgische grensgemeenten.

De minister van landbouw, nijverheid en handel maakt bekend, onder verwijzing naar de mededeling betreffende de benoeming van een commissie tot regeling van de voorziening in noodzakelijke levensbehoeften in Belgische grensgemeenten, (men zie de officiële berichten in dit blad), dat belanghebbenden ter zake zich

hebben te melden tot de voorzitter der commissie, de heer A. N. Fleskens, te Geldrop.

Voor de Belgen.

Het stoomschip Badminton is in de afgelopen nacht uit New-Orleans alhier aangekomen met 17.500 quarters gestorte tarwe (een quarter berekend tegen 217 ½ kg).

10 december 1914

Voorziening in noodzakelijke levensmiddelen in Belgische grensgemeenten.

Bij koninklijk besluit van 5 dezer is, gelijk is vermeld, ingesteld een commissie tot regeling van de voorziening in noodzakelijke levensbehoeften in Belgische grensgemeenten.

De commissie heeft tot taak, de regering te adviseren omtrent de uitvoer van die levensbehoeften, waaraan in de Belgische grensgemeenten dringend behoefte bestaat.

Alleen aanvragen van of namens gemeentebesturen, zedelijke lichamen, stichtingen, coöperatieve verenigingen en dergelijke zullen in behandeling worden genomen.

Naast overlegging van het koopcontract zullen worden gevorderd de nodige gegevens ten blijke, dat de uit te voeren levensbehoeften onder de meest voordelige voorwaarden en uitsluitend aan de bevolking der gemeente van bestemming, of aan de leden der vereniging ten goede zullen komen.

Verder zal worden overwogen, of het betrokken Belgische gemeentebestuur de nodige maatregelen zal hebben genomen om gebrek aan levensbehoeften te voorkomen of bestaand gebrek te lenigen.

Alle aanvragen moeten, vergezeld van de nodige bescheiden, worden ingezonden aan de voorzitter der commissie, de heer A. N. Fleskens te Geldrop.

Dagboek van de oorlog (Karel Van de Woestijne).

Brussel, 14 november.

Gaan de wittebroodsweken (het woord bedoeld in de meest letterlijke zin), gaan voor ons de wittebroodsweken aanvang nemen? ...

Neem mij niet kwalijk, zo ik daar steeds op terugkeer: maar het vraagstuk van het dagelijks brood is er verre van, alle belang verloren te hebben. Wij eten nog steeds alle dagen koekebrood, met melk en eieren erin, van bij de banketbakker. Gij kunt u niet inbeelden hoe vervelend dat is: men gaat er eenvoudig van walgen. Daar echter het andere, het gewone brood oneetbaar blijft, zijn wij wel gedwongen ons met die weelde te behelpen. Armoede der rijken! ...

Nu gaat er, gelukkig, verandering komen. Althans, het staat uitgeplakt. Voortaan zal het brood veertig centiemen moeten kosten (tot op heden tweeëndertig). Maar het moet gebakken zijn uit zuiver en onvermengd tarwemeel. Wij krijgen dus het eerlijk, degelijk, wittebrood terug, waarmee wij zijn grootgebracht; waar de onderscheiden jams van onze kinderjaren hun onafscheidbare ondergrond in vonden; waar de kloeke gedachten van onze mannenjaren hun stevigste voedsel aan hebben gehad.

Wij hebben het ruim drie maanden gemist. Weer gaan wij het genieten, naar men ons belooft. Jammer maar dat in oorlogstijd alle belofte slechts zeer precaire waarde kan hebben ...

Is de prijs van het brood verhoogd, die van het vlees is verminderd. Eveneens ambtelijk. Het is niet zo heel moeilijk, zich een woedende beenhouwerstronie voor te stellen. Stel u dan, bid ik, voor, hoe er de beenhouwers te Brussel tegenwoordig uitzien.

Ik kan mij trouwens goed in hun wrevel inwerken. Meer dan vele andere handelaars in eetwaren, hebben zich de Brussels beenhouwers de moeilijke toestanden aangetrokken. Weinigen onder hen hebben er, voor zover ik weet, gebruik van gemaakt, om hun klanten meer dan gewoonlijk te bestellen. Van opslag hebben wij niet veel gemerkt. Nu is er gedwongen afslag, misschien wel vanwege deloyale mededingen van sommige spekslagers. En dat maakt de beenhouwers kregelig, temeer dat zij nu elk stuk uitgestald vlees van een etiket moeten voorzien, waarop de prijs vermeld staat. Verdenkt men dan hun eerlijkheid ? ...

Wij, verbruikers, hebben niet zo heel veel aan deze vermindering in prijs: tot op heden kochten wij ons vlees zonder benen; thans zijn wij gedwongen, er de benen bij te nemen, en tegen vleesprijs. Zodat de winst gering, en misschien wel nul zal zijn ...

Vermits wij het over eetwaren hebben: wij hebben, gij weet het, een tijd lang wild gehad, gevederd en behaard, op twee en op vier poten. Wij hadden lijsters en fazanten; wij kregen wilde konijntjes, en het was niet zo heel moeilijk aan een haas te geraken. Nu is dat ineens weer gedaan, zonder dat ik weet hoe dit komt. Nog een enkel watersnipje; en konijntjes in overvloed. Maar de resems bruine lijsters met zilveren buik, maar de koninklijke fazanten zijn uit de uitstalkasten verdwenen. Van hazen geen spoor meer. Zodat wij het moeten doen met "tam" wild, als parelhoenderen, bv. -kerstdag, die nadert, brengt ons weliswaar van nu af aan ganzen, onder wiens parelmoerende huid de grote schijven truffel blauwen; biedt ons het gespannen lichaam der gevulde kalkoenen, aan wiens

magere hals de afzichtelijke, lazuurkale, viesrood gesnuite, grijpsnavelige rimpelkop hangt ...

De Brusselse burgerij, ge ziet het, is de hongerdood nog niet nabij. Als zij maar geld heeft, en het durft uitgeven. Want zij moet sparen, sparen ...

Er is een café, waar men weer echt Duits bier verkoopt. En ik ken Brusselaars, die branden van verlangen om er te gaan drinken, en het toch niet doen ...

Iets anders: als gij 's avonds naar huis keert, slaat u dan op sommige straathoeken, waar het tocht, een warme, vruchtzoete, en roetbittere geur tegen: op een cokesvuur, over de vette ijzeren staaf poffen en ontploffen de kastanjes. Ik denk aan verre, verre winters. Wij gingen 's avonds naar de tekenacademie. "Chauds les marrons!" klonk het in een bekende hoek tussen twee huizen, onder een walmende petroleumfakkel. Wij kochten er voor vijf cent, in twee zakjes; niet om op te eten, maar om er onze handen aan warm te houden.

15 november.

Het is vandaag het naamfeest van mijn koning, van de koning der Belgen, van de koning aller Belgen. Vóór de oorlog wisten wij niet, of er enig verschil kon bestaan tussen de uitdrukkingen: "Koning van België" en "Koning der Belgen". Thans weten wij, dat koning Albert het recht had, zich "Koning der Belgen" te noemen, zich te beroepen op een volk, man aan man, vrouw aan vrouw, kind aan kind, liever dan op een stuk grond, op een gebied dat geesteloos is, op een uitgestrektheid land dat geen liefde kan kennen.

Koning aller Belgen. Hebt gij het niet gehoord uit de mond van Belgische republikeinen: "Wordt België na de oorlog een republiek, dan benoemen we hem tot president"? Dat woord sprak, in de

vrijwillige ballingschap, het socialistisch kamerlid Terwagne. Ikzelf heb daareven met andere socialisten gesproken: hun liefde voor koning Albert is zo groot geworden, dat zij er niet aan durven denken, hem nog zijn koningschap te misgunnen ...

Ik ben vandaag heel de dag in gedachten bij hem geweest. Ik zag de vertrouwde gestalte, vroeger al wat gebogen, de schouders thans beladen met het leed van gans zijn volk. Ik zag het verbleekte gelaat, waar de ironische, maar zo innig goede glimlach der edel getekende lippen, ironie die het verweer is der schuchteren, was verdwenen. Ik zag de pezige handen, die lichtelijk beefden thans, omdat de zenuwen waren geschokt. Ik zag hem, zoals een oorlogscorrespondent hem beschreef: achter de verdoezelend grauwe ruiten van een gemeentehuis, in een klein, Vlaams stadje. Hij bekeek mij. Ik durfde hem niet te bekijken ...

Ik ben op het punt geweest hem te schrijven. Ik heb het niet gedaan. Want, behalve dat ik moeilijk de nodige woorden zou hebben gevonden om hem te zeggen wat ik, wat de Belgen, wat alle Belgen vandaag in zich hebben voelen roeren, ook ik ben trouwens een schuchtere. Ik weet te goed dat elk mens, op sommige ogenblikken van zijn leven, die er de keerpunten van zijn, voldoende beseft wat hij aan goedheid, schoonheid, representatief vermogen, unanieme plicht - of aan gebrek ervan - bevat en vertegenwoordigt, om alle complimenten te kunnen ontberen.

Mijn koning kan heel goed buiten mijn hulde. Hij kan het beter dan ooit.

Want, had ik vroeger respect voor deze werken en liefde voor deze man van goede wil: nu de bedeesde, die hij zich tot hiertoe had getoond, schuwheid die eerbied was voor andermans innerlijkheid, en ... misschien schroom voor de eigene, nu mijn koning een held werd, nu hij in zich de daad mocht ontdekken, uit zichzelf de daad

mocht bevrijden. Nu heeft hij geen lof meer nodig, hij heeft ongetwijfeld genoeg aan het besef van zijn eerlijk volbrachte vorstenplicht. En ik, die maar al te dikwijls moet hunkeren naar dergelijke tevredenheid, naar zulke geestesvrede; ik, die hem niet zal schrijven, die hem niet durf te schrijven. Ik werd voor dat ontbolsterd hart, voor de geest die de hoogste trede van zijne Koninklijke verantwoordelijkheid mocht beklimmen, bevangen van een hartstocht, die geen naam heeft, en misschien niet kan niet spreken dan uit het offeren van eigen bloed ...

Zoals bij de meesten, die in de negentiende eeuw tot man werden gevormd - en dezen, die in het laatste kwart van die eeuw werden geboren en opgeleid, zijn meer dan hun ouders tussen tegenstrijdigheden heen en weer geschud geworden - zoals voor heel mijn generatie, zijn mijn jonge jaren gekweld geweest door de nogal pueriele vraag van de beste staatsvorm. Ik beken onpraktisch genoeg geweest te zijn, en hier ben ik weinig in veranderd, om steeds een koningschap, dat op liefde zou berusten, te hebben gehouden voor de edelste gemenebest. Ik zag echter in, dat dergelijke monarchie niet dan in zekere, heel zeldzame omstandigheden mogelijk was, en verheugde er mij in. Mijn ideaal was zo goed als een onmogelijkheid. Het liet mij derhalve toe, mij in een aanvaarde democratie met alle beginselvastheid af te zonderen.

Maar deze oorlog, die weer maar eens de roede aan de rots blijkt te zijn, de Mozesroede die de heldere liefdeswateren in versteende harten doet ronken, tot ze eraan ontwellen, deze oorlog brengt mij de koning mijner gemakzuchtige en ongelovige idealen. In geheel België is er niemand meer, die de naam van koning Albert zonder liefderijke aandoening kan uitspreken. En ik, die haast twintig jaar lang, vergeef mij deze bekentenis, geen avond ben gaan slapen

zonder deze bede: “God, doe dat ik morgen niet meer wakker word”, ik voel thans in mij redenen wentelen en woelen, dat ik leven zou, en met hardnekkigheid. En dat heeft, voor een goed deel, mijn koning gedaan.

Want de aarde, onze aarde, de Belgische aarde is loopgraaf aan loopgraaf opengegaan en het is niet geweest, helaas, om heil te baren. Maar de koning is de eerste geweest, om te onderwijzen dat geen ellende ons tot wanhoop mag brengen. Want men ploegt nooit vergeefs; de aarde wil, dat men haar zou scheuren, en hoe dieper de wonde, hoe milder de vrucht.

Wij weten niet, wat morgen brengt. Maar moest het pijnlijkste gebeuren, wij mogen niet vergeten wat wij de geboortegrond verschuldigd zijn. En wij zullen het, na de dagelijkse les die de koning aller Belgen ons geeft, niet kunnen vergeten. De toekomst, alle toekomst, zal veel eisen van ons. Koning Albert leert ze ons echter met klare ogen in te zien, en met liefderijke.

16 november.

Het heeft ons sedert de oorlog aan muziek maar heel weinig ontbroken. Bij de eigenlijke intrede der Duitsers zaten de speeltuigen der meegekomen muzikanten zorgvuldig in hun kakikleedjes. Maar het duurde weinig, of wij vernamen van nieuw aanrukkende regimenten, het oneindig weemoedige fluitje en het doflome trommeltje.

De mistroostige indruk die zij op mij maakten schijnt individueel te zijn geweest: de Brusselse straatjeugd laat, sedert een paar maand ingenomen bekendheid blijken met de melodieën, een beperkt repertorium, die deze eerder primitieve instrumenten met iets als valse vreugde (weer zo’n subjectieve impressie) langs de huisgevels, als een nogal dunne guirlande laten golven. Ze zijn schraal, die

melodieën, en weinig samenhangend. Maar de Brusselse ketjes hebben een wonderbaarlijk muzikaal geheugen: zij fluiten hele dagen de deuntjes na, zij het dan ook met enige autochtone verwerking, en variaties die getuigen van fantasie. Vanochtend hoorde ik zo'n potpourri. Het begon met "Lieb Vaterland" en liep, met verbazingwekkende geleidelijkheid, uit op een onschuldige "Brabançonne". Daartussenin, al wat Duitse vijfelaars uit hun ebbenhouten instrumenten plegen te ontwekken ...

Wij hebben beter, dan die zo gauw populair geworden fluitaria's; wij hebben complete krijgskapellen. Hun koperen tuigen schijnen enorm zwaar te wegen, en plengen enorm zware klank. Die kapellen geven concerten, en, al spelen zij bijzonder luid, het is wel of de Brusselaars ze niet horen, want zij lopen er onverschillig voorbij. Zij hebben misschien ongelijk, want zij zouden uit die concerten kunnen leren, dat er tenminste twee soorten Duitse muziek bestaan: deze die in Brussel, de stad waar Wagner, voor het eerst in een Frans land, tenvolle gewaardeerd werd, en waar een Bachvereniging ons tot vóór de oorlog ieder jaar de diepste muzikale genietingen bezorgde. Deze dus, die hier hartstochtelijk worden genoten, en ... een andere, voor krijgskapellen. De krijgskapellen te Brussel zijn misschien niet onder de besten van Duitsland. Onze grenadiers en onze gidsen speelden althans beter.

Muziek dus, meer zelfs dan wij er kunnen gebruiken, en die ook maar gedeeltelijk voor ons is bedoeld. Wij hebben trouwens recht op doofheid ...

Moet ik u echter bekennen, dat ik nooit grotere dankbaarheid voor muziek heb gevoeld, dan hedenavond? Het is of mijn ziel, samengewrongen als de bloem der winde, zich open ging plooiën en staan als een dankbare kelk voor nachtdauw en zuigende

vlinders (neem mij niet kwalijk, dat ik u hier van mijn ziel kom te spreken).

Gij moet weten, een organist, die gehouden wordt voor de eerste in België, heeft voor mij heel alleen, in een Brusselse kerk, een orgelconcert gehouden, gelijk ik er nooit heb gehoord. Ik moet bescheiden zijn: ik mag geen namen noemen. Maar mijn dankbaarheid verzwijg ik niet, en ze is zeer groot.

Ik zat in het grote, ijle kerkschip bij schaars licht, de spitsboog der gewelven hoog boven mij in de kille duisternis. Een arm wezen, een heel nietig ding, niets meer dan een paar ogen, een paar oren, en een bodemloze afgrond van pijnlijke gevoeligheid. Want als men een orgel hoort, en diepe orgelmuziek, kan men gevoelen dat men toch wel degelijk geleden heeft.

Voor mij uit, verlicht als een hemel, maar kil als alles, kil zelfs als kerkelijke kunst is geweest in onmisbare meesterstukken: het wit gloeiende oksaal, waar eerst een blaasbalg hijgde, en dan ronkte een baspedaal ...

Ik heb beloofd, niet te beschrijven, vooral geen recensie te geven. Ik zat daar in mijn mantel van kameelhaar (dit is geen Bijbelse beeldspraak) en uit de klare hoogte zongen mij ernstige en schone monden tegen. Daar waren ook Duitse monden: ik heb nimmer met grotere nederigheid de stem van Bach vernomen, dan toen ik straks met siddering vernam, wat hij in het uur van het eeuwige scheiden begrepen had in de koorzang: "Vor deinen Thron tret' ich". En toen, van uit de diepten der tweede eeuw, een hymne klonk van de Kretenser Mesomedos, door August Gevaert uitgegeven. Toen heb ik gevoeld dat de diepte der waarheid misschien bepaald wordt door de gelouterde verte van de tijd.

Scherp en streng genoeg, en voedend en vast genezend. Het is afschuwelijk te denken, dat een wereldoorlog nodig was, om vele en veelsoortige Augiusstallen te reinigen. Maar ik verheug mij met bitterheid, dat de enige muzikale vreugde, die ik mij in de oorlog heb veroorloofd en veroorloven kon, er mij aan herinnerd heeft, dat ik ook mijn Augiasstalletje had ...

De directie van het Luikse kolenbekken heeft thans van het Duitse gezantschap in Den Haag verlof gekregen om de schepen met kolen te vervoeren naar een grote Duitse firma te Rotterdam. Aangezien het aanwezige mijnhout door de Duitsers was opgebruikt, is daar gebrek aan. Voor de invoer naar België van dat hout is door een firma in de buurt van Venlo eveneens verlof aangevraagd. Dit hout is nodig om het bedrijf voort te zetten. Enkele kleine ploegen zijn aan het werk getogen. Voorraad is er niet veel. Het is te hopen, dat de werkzaamheden spoedig kunnen hervat worden, want de nood is groot. Mensen, die vroeger voor welgesteld doorgingen, ziet men nu als alle behoeftigen met het keteltje soep gaan halen. Het inlandse meel, dat nog in België is, kost thans meer dan 80 frank per 100 kilo. Het Amerikaanse is reeds gestegen tot 40 frank.

“Te Maastricht ontmoette ik vertegenwoordigers van Belgische gemeenteraden en gemeenten, die zegden dat ze nog maar voor een week of veertien dagen voedsel hadden. En wat was het voedsel dat zij hadden? Iets meer dan een derde van een soldatenrantsoen voor elke persoon per dag. Te Luik, Charleroi en Namen was er verleden week vrijdag slechts eten voor drie dagen. Waar vroegen de mensen in België om? Ze vroegen brood en zout, niets meer, en dat komt er niet.” Zo vertelt Parker nog wat van het gebrek in België.

11 december 1914

Voorziening in noodzakelijke levensbehoeften in Belgische grensgemeenten.

In aansluiting aan vorige mededelingen ter zake wordt er nog in het bijzonder de aandacht op gevestigd, dat de commissie tot regeling van de voorziening in noodzakelijke levensbehoeften in Belgische grensgemeenten uitsluitend tot taak heeft de regering te adviseren betreffende aanvragen van derden en dat de commissie zelf niet als koopster optreedt.

Het is derhalve geheel nutteloos en kan slechts tot onnodige moeilijkheden en oponthoud aanleiding geven aan de commissie offertes te maken.

Van de Belgische grens. Men schrijft ons uit Koewacht:

De laatste dagen worden hier dagelijks een groot aantal broden naar het Belgisch gedeelte van deze gemeente gebracht om de bevolking van die wijk te voeden. Dinsdag kwam echter het bevel, dat het brood niet meer verstrekt mocht worden. Wilde men de bevolking voeden, dan moest het ingevoerd worden langs de weg Hulst-Kemzeke.

Daardoor worden deze mensen, die toch al zo veel te lijden hebben door de inkwartiering en de verschillende rekwisities, zeer getroffen, want langs die weg zal zeker niemand het brood naar hier brengen.

12 december 1914

Verkeer met België.

De stoomboot Administrateur De Badts is gisteren met 34 passagiers uit Antwerpen te Vlissingen aangekomen.

De gisteren van Antwerpen te Hansweert aangekomen Duitse zeeboot Delia, van de Neptunelijn, is aldaar aangehouden.

Uit het zesde weekrapport van het Amerikaanse steuncomité voor België blijkt dat in de week eindigend op 4 december van Rotterdam naar België zijn gezonden 2203 ton tarwe (de ton van 2240 pond), 229 ton erwten en bonen, 2609 ton zout, 704 ton maïs, 64 ton en 41 colli's andere etenswaren, 291 pakken kleren en andere artikelen. Van 2 november tot 3 december zijn te Rotterdam 16 schepen met levensbehoeften voor de Belgen aangekomen ter gezamenlijke waarde van 332.403 pond. Er zijn bovendien nog 26 schepen bevracht, die in de loop van deze en de volgende maand te Rotterdam aankomen, welke voor 1.450.392 pond aan levensbehoeften meebrengen.

Leuven. Vele artikelen zijn niet of slechts voor enkelen te krijgen, maar waar het in deze tijden hoofdzakelijk gaat om de volksvoeding dienen wij eerst deze zaken eens goed onder de ogen te zien. Reeds spoedig werd een speciaal bureau belast met de regeling van diverse aangelegenheden en aan haar initiatief danken wij een fabricage in eigen beheer voor ongeveer 500 kilo zout per dag. De verschillende bakkers staan onder haar toezicht en bereiden iedere dag 300 gram brood per hoofd der bevolking, hetgeen wordt verkocht aan 40 centiemen per kg. Een vernuftig bon- en kaartsysteem regelt de distributie.

Driemaal per week wordt markt gehouden en de aanvoer laat niet te wensen over. Ook hier bepaalt de overheid de prijzen en waren deze op 27 november als volgt aangeplakt:

Boter 3,10 F per kg, eieren, 4,68 F per 26 stuks, aardappelen 8 F per 100 kg, vlees: kalfs 2,20 F per kg, varkens 2 F per kg, rund 2,20 F per kg.

In de slagerswinkels, welke ook aan deze prijzen zijn onderworpen, ziet men nog steeds overvloedige voorraad.

Steenkolen worden geregeld aangevoerd, wel zijn ze in prijs gestegen wegens verhoogde transportkosten. Industriekolen: 30 F per ton, detailverkoop 34 F per ton.

Van gasontploffingen is hier niets bekend. De gasfabriek werkt regelmatig, is natuurlijk karig met openbare verlichting, maar hieraan is geen behoefte, immers na 8 uur Belgische tijd mag de bevolking niet meer op straat. Bij volslagen gebrek aan petroleum zijn de aanvragen voor gasaansluitingen talrijk; echter ontbreekt het dikwijls aan de benodigde materialen.

De waterleiding functioneert als gewoonlijk. Onbewoonde huizen zijn als voorzorgsmaatregel afgesloten en de bewoners van niet aangesloten percelen vinden aan de 43 stadspompen als gewoonlijk volop water. Voor de hygiëne bestaat dan ook niet het minste gevaar.

De elektrische centrale levert als voorheen.

Van een verhoogd ziekte- en sterftcijfer kan dan ook niet worden gesproken en zulks werd ter bevoegde plaatse pertinent weersproken.

In een zo goed geordende plaats van samenleving zal ik er dan maar het zwijgen toe doen wat betreft de volgende aangeronde punten: gebrek aan arbeidskrachten!, zie werkverschaffing, uitgestorven

stad, 39.000 zielen op vroeger 43.000, talrijke soldaten, ten hoogste 1800 man, rekvisitie chef tramdienst???, uitgemergelde, verwaarloosde honden en katten! Brrr.

Er wordt onderwijs gegeven in het atheneum, 2 openbare en 2 bijzondere middelbare scholen, 7 openbare en 6 bijzondere lagere scholen! Zodat iedere onderwijzer, die niet op zijn post is zich moeilijk te verantwoorden zal hebben.

De kerkdiensten zijn alleen op 30 augustus, toen bijna iedereen de stad verlaten had, niet gehouden in de openbare kerken; nadien zijn ze ingericht al naar gelang de toeneming der bevolking. Geestelijken heb ik hier van meet af aan in hun priestergewaad op straat gezien.

Wel kan men tussen de puinhopen in Leuven houten keten vinden. Gelukkig tracht hierin de winkelstand terug zijn gestoord bedrijf te grondvesten; de mensen toeven hier echter slechts overdag, bewoond worden deze keten niet en dit behoeft ook niet daar velen elders een onderkomen hebben gevonden en bovendien de kloosters op ruime schaal een onbekrompen gastvrijheid verlenen aan hen die van have en goed zijn beroofd.

Ziehier geachte redactie doodnuchter geschetst de ware toestand in Leuven. Denk nu niet dat ondergetekende ongevoelig is voor de noden van de zo zwaar beproefde bevolking. Immers zeer velen, en hieronder vooral de gegoede burgerij, hebben de stad verlaten, gedeeltelijk moeten verlaten; de koopmansstand is zwaar getroffen en vele mensen, die gewend waren aan een flink bestaan moeten nu ploeteren om rond te komen. Het grootste gedeelte der arbeidersklasse is zonder werk; de gemeente heeft enige tijd honderden werklieden werk verschaft en nog zijn er 1800 losse

arbeiders in gemeentedienst¹; het is dus begrijpelijk, dat op uitgebreide schaal in deze noodtoestand wordt ingegrepen.

Het bureau voor de volksvoeding laat dagelijks voor 3600 huisgezinnen porties soep en brood verstrekken, terwijl op de lagere volksscholen de kinderen worden gevoed.

Dat het vele mensen hard moet vallen hiervan gebruik te maken is veeleer een gelukkig verschijnsel van hun liefde voor een onafhankelijk bestaan, maar vergeet toch niet, dat wij hier leven in het hartje van een zwaar geteisterd land.

Mat wat tot heden is bereikt, kan men toch waarlijk niet van ellende spreken, zoals in het aangehaalde artikel geschiedt.

“Wanneer Leuven tot dusverre ontbrak aan de opsomming der steden, waarheen de van Amerika aangevoerde levensmiddelen zijn gezonden”, dan sluit ik mij gaarne aan bij de laatste zinsnede van de overigens zeer vreemde schildering van onze noodtoestand. Voornamelijk meel zou aan de stad moeten worden gestuurd, en indien hieraan kon worden voldaan, dan ben ik er zeker van, dat dit een verlichting zou betekenen van de enorme last, welke op de schouders van ons stadsbestuur is geladen, doch waardoor het zich op voorbeeldige wijze heeft weten heen te slaan.

Leuven, 1 december 1914.

M. Rutgers.

13 december 1914

¹ Zaterdag jongstleden zijn 5 arbeiders bij het instorten van een muur onder de puinhopen bedolven en drie ervan gedood.

Dagboek van de oorlog (Karel Van de Woestijne).

Brussel, 17 november.

Dit wondere jaar, zag als het ware één der schoonste zomers stuk schieten - het is in Brussel, onder het aanhoudende kanongebulder om Vilvoorde en voor Antwerpen de indruk geweest, en de enige die wij kregen – dit jaar bracht ons een najaar bracht van soms ontzettende, van soms prachtige weemoed, en nu geeft deze winter vol plotse verscheidenheid, een fris zonnige dag als in het vroegste voorjaar, vol huivering in de lucht, en die u kil en blij door de leden vaart. Ik loop langs de voorhaven, en zie het haastig klotsende water, dat diepblauw met zilveren, opwellende kuifjes, in korte golfjes breekt als op een schilderijtje van Patinir. En, tot mijn vreugde en verrassing: langs de kaden, kiel aan kiel, de lange, smalle rijpgekleurde lijven van honderd schepen, binnenvaartbodems, die, onder Hollandse vlag, o, het helle Hollandse vlaggetje dat flapperwapperend danst aan iedere boom van de dubbele laan der masten!, die, onder hoede van de Amerikaanse Verenigde Staten en door de zorgen van een neutrale staat, welke sedert maanden niet ophoudt ons dergelijke liefdezorgen te plegen, Brussel komen bevoorraden aan graan, aan droge peulvruchten, aan andere eetwaren nog.

Maanden al had de voorhaven leeg gelegen. De kranen langs de oevers waren roerloze smee-karmen boven het lege kanaal. Zelfs de twee warmzwart geteerde schuiten, met hoekige rompen, die ons, zomer en winter, tweemaal in de week uit Zeeland verse mosselen plegen aan te brengen, waren sedert de aanvang van de oorlog weggebleven; boven Lakenbrug was hun touwen bintwerk verdwenen, liet als een gat midden in de vertrouwde horizon en zijn rechtlĳnig perspectief.

Thans zijn zij er weer, en er zijn nog veel, veel andere boten, en het is prachtig lenteweer ...

Van de zomer moesten hier pompeuze feesten plaats hebben: Brussel-zeehaven, eindelijk voltooid, zou worden ingehuldigd ... Daar kwam natuurlijk niets van. En in de plaats der oorlogsschepen van alle naties, die de verbinding van de hoofdstad met de zee zouden komen vieren, hebben wij de ijlte gekregen, de verschrikkelijke ijlte, "le hâvre de la mort, gelijk Agrippa d'Aubigné zegt, als de peilloze, oneindig zware gaping van de honger.

Maar, nu zijn er de platte, Hollandse boten met het sidderend blijde vlaggetje, sidderend en blij als onze ledematen in de fijn trillende lucht. En mijn vreugde erom is dieper en vromer, dan zij ware geweest om de pompeuze inhuldigingsgaljoten.

19 november.

Vier dagen na de naamdag van de koning, die van koningin Elisabeth.

En ik denk aan haar beschermheilige, en aan het zeer uitzonderlijk mirakel dat deze beschoren werd: verdacht van al te milde caritate, ondervond zij haar goedheid in schoonheid, het brood dat zij de armen droeg in de overvloedige bloei van rozen veranderd ...

Wij hebben geweten welke oneindige, welke bodemloze kelders van goedheid onze Koningin droeg, sedert zij uit Beieren kwam als gemalin van onze toekomstige vorst, en de faam van naastenliefde in een land van hartstocht en milde overgave als het onze haar was vooruitgegaan. Helpster van haar vorstelijke vader, een bekend oculist, bracht zij ons tegemoet een hulpvaardigheid, een kiese en zeer natuurlijke, een losse en lichthartige sympathie voor alle, en

niet het minst voor morele ontberingen, waarvan onmiddellijk door bevoegden in liefdadigheid werd erkend, dat hier geen sprake kon zijn van wetenschappelijke filantropie. En het is daarom, dat ons jong koninginnetje bij de mindere lui zulke grote wederliefde vond. Want de echte armen, zij die in hun armoede vastzitten als de diamant in zijn bolster (en men moest hier de termen der stelling kunnen omkeren, en zeggen: als een klompje aarde binnen de onbreekbare wanden van een reusachtige diamant), zij hadden onfaalbaar erkend, dat hier geen officiële hulp geboden werd, maar in hen een licht ontstoken werd, dat hen zelf luisterlijk zou maken. Zekere dag speelde de koningin viool voor een stervend vrouwtje: het volk heeft er haar meer om bemind, dan zo zij dat vrouwtje had helpen volgieten met de geleerdste drankjes. En van die liefde heeft het volk betuigd, van die liefde, die misschien levenwekkend is geweest, ik durf er nauwelijks aan twijfelen, toen zijzelf zo heel ziek moest zijn, en de zeer armen aan het hek van het kasteel te Laken, waar zij verpleegd werd, iedere dag naar haar toestand gingen vragen ...

Goedheid, die schoonheid wordt, als van de heilige Elisabeth.

Het is al begonnen, toen zij, bij het ontploffen van de eerste bom over Antwerpen, haar kinderen naar Engeland in veiligheid bracht, ... en onmiddellijk terugkwam. Het ontbreekt ons, in deze hachelijke tijden, allesbehalve aan sublieme moeders. Geen enkele Belgische vrouw zal één ogenblik hebben geaarzeld tussen haar liefde en de nood van het vaderland, toen de tijd gekomen was, dat haar zoon naar het slagveld zou trekken. En, waar die zoon gevallen is, zal niemand kunnen zeggen dat de moeder de rouw niet heeft gedragen met een heldhaftige gelatenheid. Want de dood, zulke dood, heeft een streng, maar een verlokkelijk schoon gelaat gekregen.

Maar deze vrouw, die koningin is, deze moeder van drie koninklijke kinderen, zij heeft heel natuurlijk gedacht: "Zij kunnen nog niet naar de oorlog; zij zijn nog te jong. Maar ik kan ze best vervangen." En zij heeft zich teruggespoed naar de held, die de vader is van haar kinderen, en zij heeft hem geen ogenblik meer verlaten. Zij, de koningin, staat midden in de oorlog, gelijk de koning er staat. En de soldaatjes, die rond de koning, die voor de koning vallen: zij raapt ze op en zij verpleegt ze, en hun bloed vlekt haar schort van liefdezuster, gelijk de rode rozen het schort vlekten van de heilige Elisabeth ...

Men verkoopt thans te Brussel het portret van ons tener en taai koninginnetje in het uniform van pleegzuster, waarop de vierbladige roos bloeit van het Rode Kruis. Ik ken geen schoner portret van haar dan deze onooglijke litho, en het zal haar schoonste blijven. Omdat erin onbedoeld symbolisch is uitgedrukt van deze vrouw de schoonheid, die zonder haar goedheid niet zou bestaan.

20 november.

Ze doen het allemaal: ik heb het ook gedaan.

Ik ben namelijk naar Antwerpen geweest. Niet trouwens zonder de verdoken hoop, tot in Holland te geraken, al wist ik dat dit niet zo gemakkelijk zou zijn.

Ik beken: uit Brussel in Antwerpen te komen is zo'n heroïsche moeilijkheid niet; zelfs zonder paspoort, zoals mijn geval was. Men moet alleen een betere dag kiezen, dan waarop ik vertrok. Dit met het oog op koude voeten ...

Dit jaar is te Brussel de eerste sneeuw gevallen op zondag, 15 november; wat poedersuiker op het Alpijnse landschapje van een speelgoeddoos. Waarna, vier dagen lang, het weer prachtig was. Heden echter, toen ik vertrok, was er de eerste ernstige uitvoering na die summiere algemene repetitie.

Heden: sneeuw. Van acht uur 's ochtends: sneeuw. Tegen een goed dichte, woldikke achtergrond van effen, geelgrauwe lucht: de luie vlokkenval van onontkomelijk te aanvaarden sneeuw, die traag daalt alsof het haar niet kon schelen. Regen is nijdig of hups. En er is soms geestige sneeuw. Ditmaal: nonchalante sneeuw, die er is omdat zij er nu eenmaal is: dom onbevleete sneeuw, die niet eens brutaal weet te zijn; sneeuw die sneeuwt omdat het sneeuwt.

De leegte tussen lucht en aarde wemelt traag ervan, bedaard en zonder geluid. Zij is zo leeg, de leegte, dat de vlokken schijnen te aarzelen, of zij naar omlaag, dan wel weer naar omhoog zouden gaan. Maar zij dalen toch maar, omdat het hun niet kan schelen. Zij zetten zich vast op mijn schouders: hebben zij maar de minste bedoeling? En als ik er overheen glibber, en het gevaar loop te vallen, is het waarlijk hun schuld niet: ze zijn zo idioot onverschillig, de vadsige en onwichtige vlokken! ...

Aldus fantaseer ik, terwijl ik in de vroege winterochtend over straat loop, onder de sneeuw. Ik ga naar Antwerpen; het is mij niet onaangenaam; en ik ben nog kinderachtig genoeg om mij door de eerste sneeuw niet te laten ontstemmen.

En zo kom ik aan de boot naar Willebroek. Want het is de weg die ik gekozen heb: over water tot in Willebroek; dan lopen tot in Boom, en het stoomtrammetje nemen dat over Rumst naar Antwerpen rijdt: een reisweg die wel te verstaan geheel hypothetisch is. Niets

zal beletten dat ik, hetzij te water, hetzij te land, ettelijke uren kan opgehouden worden door de noodwendigheid van Duitse oorlogs- of andere verrichtingen. Om welke redenen het vooral raadzaam is zich met geduld en mondvoorraad te wapenen.

Om kwart voor negen ben ik aan boord. Aan boord is een deel van het dek door zeilen beschut tegen het kwalijke weer. Er is ook een roefje. Wij moeten om negen uur vertrekken. Al kom ik echter een kwartier vóór het vertrekuur, het overzeilde deel zit al vol volk, en in het roefje, waar men allerlei drankjes verkoopt en waar het warm is als in een bakkersoven, stinkt het zo als naar kokend bier, is de vochtige zwoelte zo doortrokken van arabesken beschrijvende tabaksrook, dat ik maar liefst post vat aan de voorplecht, waar ik er ongeveer uit moest zien als Napoleon, hoewel deze vergelijking geen steek houdt, vermits Napoleon die reis einde april ondernam, en het in die tijd niet sneeuwt.

Nu sneeuwt het wel, en onbedaarlijk, hoe dan ook met gezette traagheid. Het water is haast zwart; de lucht grauwer en grauwer; alle gezichtseinders verdoezeld; vooraan een gordijn van rijzende en dalende sneeuw. Eenzaam aan mijn boeg steven ik als door een Japanse prent. Ik ken de weg heel goed, ben hier wel meer doorgevaren. Maar het reizen maakt het landschap nieuw. En ook wel een beetje de oorlog.

Het sneeuwseizoen veegt de bijzonderheden weg, vereenvoudigt de lijnen, die strenger en edeler worden. En ook de kleur, alleen nog toon, belet versnippering van de indruk, “vervlinding” van het beeld. Het uiterlijk verschijnen wordt aan beide oevers meer effen, daardoor meer groots. En gevolg ervan (dat onnatuurlijk is, daar dergelijke vervlakking eerder de decoratieve zin dan de

gemoedelijke aanspreekt), gevolg ervan blijkt te zijn, dat het landschap ditmaal tot ernstige stemming wekt.

Ook wel, ik zegde het: de oorlog. Het reisje van Laken naar Willebroek heeft ruim drie uur geduurd. Het ging langs geteisterde plaatsen: de opgeblazen brug vóór Beigem; sommige buitenwijken over Vilvoorde; hele rijen huizen leeggebrand en stukgeschoten; aan Klein-Willebroek de ontzettende vernieling. Over dat alles nu, over dat verbijsterend geweld: een witte wade. Het geweld lijkt voorbij nu. De oevers zijn bevredigd. Er is haast geen verkeer meer: waar het terug ontwaakt, behelpt het zich met de nederigste middelen. De vernietigde bruggen zijn door overzetponten vervangen. Er heerst een verslagen vrede. En ik herinner mij uit ik weet niet welk Latijns schrijver, “Solitudinem fecerunt, pacem appellabant”.

Intussen sneeuwt het maar: op iedere schouder heb ik een rozig witte piramide staan. En de sneeuw heeft ook werking naar binnen gehad: ik dorst naar hete koffie. Die krijg ik in het walmend roefje. Op dit ogenblik versluisen wij. Terwijl ik koffie slurp, zie ik aan de dichte kademuren dat wij zinken, zinken. Het geeft mij een Dantesk hellevaartsgevoel, terwijl ik met gretigheid die koffie slurp. Het gemoedsleven van een mens kan soms heel gemengd worden ...

Willebroek. Het stilstaan op het bootje had mijn voeten tot ongevoelige kilheid gebracht. Nu moet ik lopen, en wordt het door mijn tenen een onuitstaanbare wriemeling. Ik ga het huis voorbij waar, een kleine twintig jaar geleden, een vriend van mij uit vrijen ging, en waar ik eens kalfskop heb gegeten. Het brengt mij op de gedachte, mijn eerste reisbroodje te nuttigen. In een herberg vind ik, ter begeleiding van dat broodje, een glas portwijn, dat mij moest verwarmen, en er alleen in slaagt mij te doen walgen.

Het sneeuwt niet meer: alleen onder mijn zolen ondervind ik nog de geneugte van sneeuw, nieuwe, verse, kleverige sneeuw, die mijn schoenen in dikke sokken bergt en er onderaan vast gaat zitten in dikke bollen ...

Gelukkig rijdt het trammetje aan, dat mij naar Antwerpen zal brengen. Het trammetje is niet verwarmd. Maar het is warm genoeg om de sneeuw rond onze schoenen te doen smelten. En zo nemen wij een ijsbad. Wij, dat is een arme stakkerd, die werd aangehouden door Duitse onderofficieren omdat hij met een reisduif in een mandje door de straten van Boom liep; het zijn verder diezelfde onderofficieren, die met grote lof spreken over de dagelijkse wijn die hun in deze streken is beschoren; het zijn eindelijk twee kapelanen, de ene die op een geschoren Caruso met het smalst mogelijke voorhoofd gelijkt en met grote zelfingenomenheid en tussen verbrokkelde snijtanden over de krijgsverrichtingen praat, en de andere die, omdat hij er intelligent uit ziet, liever zwijgt en zich houdt aan het roken van ongelooflijk slechte sigaren, die mijn oogleden ontsteken met een vuur ... dat beter onder mijn voeten zou passen.

Aan ons, een nieuw en nog vreemder landschap. Wij rijden met kille bezadigdheid door de steenbakkersstreek. In de horizontale diepten: de kleigroeven, en de oneindig lange droogloodsen onder hun lage dak. Ver: de Schelde. Alle bomen zijn hier afgezaagd geworden. Niets meer dat vrije natuurlijke groei kan zijn. De mens alleen, en zijn wil, die rechtlijnig is (hoe te willen met goed gevolg, dan in rechtlijnigheid?) hebben hier het uitzicht der dingen bepaald. Een industriële schoonheid is het niet geworden. Wat hier in gewone tijd aan arbeid wordt geleverd, werd reeds door de Egyptenaren voorgedaan. Maar een eerbiedwekkende rechtschapenheid, die als de pracht is van volbrachte plicht.

Subjectieve indruk, ik verhaast mij het te zeggen, en die met de werkelijkheid van vooroorlogse toestanden niets gemeen heeft. Indruk die ik trouwens weer aan de sneeuw wijt en dank, dewelke mij deze geometrische harmonie in een onbevlekt blanke, een ongerept zuivere, sobere schoonheid te genieten geeft, en doet denken aan het esthetisch genot dat men aan mathemata kan danken. Een impressie, die Vincent van Gogh hartstochtelijk zou hebben ontroerd, naar ik mij voorstel ...

Wij zijn van 's ochtends negen uur weg. Als wij te Antwerpen aankomen, valt de avond reeds. Aan de Boomse poort laat men ons zonder meer in de stad. Daar merkt men van de sneeuw niets meer, dan modder ...

Antwerpen lijkt mij oneindig verlaten en desolaat en koud.

Maar een half uur nadien land ik aan bij mijn vriend, die drie bommen heeft getrotseerd onder het bombardement, en voor die tijd nog andere verkeerdheden als onschuldige slachtoffer geleden heeft.

En dan wordt Antwerpen voor mij weer bevolkt, gezellig en warm.

De Tablet bevat een statistiek van de stoffelijke verliezen, die de Duitsers in de 82 eerste dagen van de oorlog aan België hebben toegebracht. De schatting is afkomstig van Henri Masson, advocaat van het hof van beroep te Brussel. Na die tijd zijn de verliezen nog veel groter geworden. De lijst ziet er zo uit:

Luik en omstreken: gebouwen, handel en forten	£ 6.916.000
--	-------------

Tienen: handel en gebouwen	1.104.000
Leuven: universiteit, gebouwen en handel	7.432.000
Aarschot	248.000
Mechelen: kathedraal, kunstwerken enz.	1.532.000
Namen: gebouwen, handel, forten	4.786.400
Dinant (en kastelen langs de rivier)	3.134.000
Charleroi en omstreken: gebouwen en talloze fabrieken	30.632.000
Bergen	136.000
Doornik, Leuze en Ath	100.000
Hasselt, Turnhout en Mol	308.400
Aalst: handel en bedrijf	392.000
Dendermonde	384.000
Schade aan het platteland: oogst, levende have, kastelen en villa's	56.722.800

Antwerpen en omstreken: forten, handel en gebouwen, goederen en levensmiddelen	20.230.000
Staat: gebouwen, spoorwegen, monumenten, bruggen, wegen enz.	48.000.000
Schade veroorzaakt door stoornis van handel, ingetrokken bestellingen, verliezen aan werklozen enz.	40.000.000
Samen	£ 222.057.600 (F 2.544.691.200)